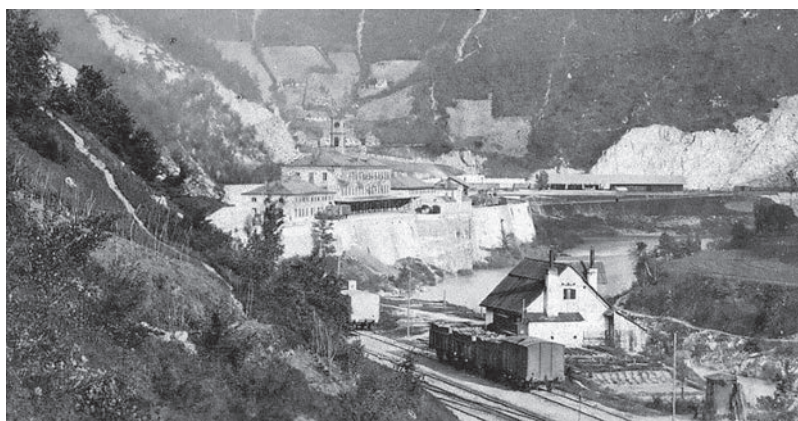

PONTE MURATO

PREBIVALCI ZIDANEGA MOSTA IN OKOLICE SKOZI ZGODOVINO

1224 – 2024

LAPIDEO PONTE | PONTE MURATO | STEINBRÜCKEN | ZIDANI MOST

Kazalo

Uvod	3		
Zahvala	5		
Topografija kraja in okolice	10		
Ledinska imena	12		
Poimenovanje nekaterih javnih objektov	18		
Slovar lokalnih pogovornih izrazov	20		
Zidani Most	25		
Širje	137		
Suhadol	146		
Šavna Peč	149		
Sveti Jurij	152		
Veliko Širje	155		
Sveti Peter / Obrežje	179		
Domačije in njihovi prebivalci	195		
Interaktivni zemljevid domačij	205		
Domačije Zidani Most (Ponte Murato / Steinbrucken) do 1850	207		
Stanje po izgradnji južne železnice (od l. 1850)	210		
Okoliš Železniška postaja	211		
Zidani Most (okoliš)	219		
Cementarna (okoliš)	233		
Oljarna z naseljem Vila (okoliš)	234		
Domačije in domača imena (Schuerendorf / Širje) do 1850	253		
Domačije nastale po l. 1850	264		
Domačije in domača imena Suhadol do 1850	267		
Domačije in objekti nastali po l. 1850	274		
Domačije in domača imena (Veliko Širje) do 1850	281		
Brezove njive in Lipovše	281		
Spodnje Brezno	287		
Zgornje Brezno	292		
Straže	297		
Lukovica in Okrog	303		
Dolenje	312		
Brezova ravan in Gračnica	317		
		Domačije in objekti nastali po letu 1850	321
		Popis prebivalstva	321
		Brezove njive in Lipovše	322
		Spodnje Brezno	326
		Zgornje Brezno	327
		Straže	329
		Lukovica in Okrog	330
		Dolenje	330
		Brezova ravan in Gračnica	332
		Neopredeljeni objekti	333
		Domačije in domača imena (Sv. Peter) do l. 1850	337
		Briše	337
		Na oskem (Naviskim)	346
		Na Lipnem in Zalipno	347
		Gornji Slap in Dole	356
		Gornji Slap	358
		Slap	361
		Domačije nastale po l. 1850	377
		Briše	379
		Majland	387
		Na ozkem	405
		Na lipnem in Za lipnim	406
		Slap	408
		Domačije in domača imena Šavna peč do 1850	417
		Čuvajnice	428
		Prebivalstvo	429
		Domačije in domača imena (Straški hrib)	433
		Pomembne osebe povezane s krajem	450
		Imenik družnikov družbe sv. Mohorja	460
		Literatura	468
		Periodika	470
		Arhivsko gradivo	484
		Spletni viri	485

Interaktivni zemljevid domačij

V okviru raziskave je bil na platformi Google Earth pripravljen interaktivni zemljevid domačij Zidanega Most in okolice. Dostop je možen tako preko prenosnih pametnih naprav kot preko računalnikov.

Za dostop preko prenosnih pametnih naprav je dovolj, da z namensko programsko za odčitavanje QR kode preberete spodnjo kodo. V nadaljevanju se vam na prenosno napravo namesti programska oprema Google Earth (v primeru, če še ni naložena), na kateri se vam odpre projekt z vrisanimi domačijami.

Za dostop preko računalnika je dovolj, da v brskalnik vnesete naslov <https://ponte-murato.si> si in se vam odpre Google Earth projekt z vrisanimi domačijami.

Klik na posamezno točko vam odpre dodaten opis objekta, kjer so navedeni podatki kot so katastrska številka objekt, hišni naslov v določenem časovnem obdobju, dodaten opis domačije ipd.

<https://ponte-murato.si>

Interaktivni 3D zemljevid domačij in znamenitosti v Zidanem Mostu in okolici (Google Earth)

Topografija kraja in okolice

		vojaški zemljevid 1784-85	Historisch Topograp- hisches Lexikon von Steiermark 1822-23	franciscejski k. 1826	II. vojaški zeml. 1806-69
Hrastnik	Šavna peč	Saupetsch (sektor 193)	Schaunapetsch	Schaunapetsch	Schaunapetsch
				Potoki	
				Doline	
				Hude jame	
Marija Širje	Suhadol	Suhodoll (sektor 193)		Suha Dol	Sucho Dole
	Širje	Schire (sektor 201)	Scheuern dorf	Schirje / Maria Scheuern	Scheuren
			Studenze (potok)		
	Zidani Most	Steinebruck (sektor 201)	Na Plusa (potok)	Steinbrücken	Steinbrüke
				Rigl	
	Spodnje Brezno	Spoden Wresum (sektor 201)		Spodna Bressen	Spodna Bressen
	Gornje Brezno	Goren Wresum (sektor 201)	Wresenskigroben (potok)	Gorna Bressen	Gorna Bressen
	Straže	Strasche (sektor 201)		Strascha	Strascha
			Maria Scheuern	Grube	
	Lipovšek	Lipovze (sektor 201)		Lippouschek	
	Dolenje			Dolanja	
	Gajžla				
	Lukovica	Lukovecz (sektor 201)		Lukanzie	Lukovze
	Široke njive	Schiroka niva (sektor 201)			
	Brezove njive				
Dol	Gore		St. Georgen	St. Georgen	St. Georgen
		Turska Gora (sektor 193)			Thurie Gebirg
Sveti Peter	Briše	Priseck	St. Peter	Brischach	Wrische
		(označen mlin)	Pottok		
				Gorni Polle	
	Kozje	Veliki Kosiak		Spodni Polle	
	Planina	Planicza			Kosie Planina
	Obrežje pri Zidanem Mostu				
		zu Slap			
	Zalipno	Salipen			Sa Plesch
	Čelovnik	Tschelonig	Tschellounig	Tschellounig	Tschellounig
	Pleš	Plösch		Pleschie	Pleschia
		Drage			
	Zore	Sorel		Sorre	Sorel
		(označen mlin)	Soretou graben		
	Slap	Slap		Slapp	Ober/Unter Zlapp
	Kobiljek	Kobileg		Kobilech	
	Kobilleg				

Topographisches Post-Lexicon 1861	III. vojaški zeml. 1869–1887	Topographi- schstatistisches 1878-85	Leksikon dra- vske banovine 1937	topografska karta SFRJ	Geopedia 2021
Schaunapetsch	Šavnapeč	Schaunapetsch	Šavna peč	Šavnapeč	Šavna Peč
Jeusche bei St. Geor- gen (Jelše)					
Suchadoll	Suhodol	Suchadoll	Suhadol	Suhodol	Suhadol
Scheuern / Scheuerndorf	Širje	Scheuerudorf		Širje	Širje
Kamenmost / Zidanmost	Steinbrück	Steinbrüeck	Zidani most	Zidani Most	Zidani Most
				Kurja vas	
	Venedig (Benetke)				
Unter Bresno	Spodna Bressen		Spodnje Brezno	Dolnje Brezno	Dolnje Brezno
Ober Bresno			Zgornje Brezno	Vila Gornje Brezno	Gornje Brezno
	Strašna		Straža	Straže	Straže
Gross/Klein Bresou (Brezova velika/mala)		Scheuern, Gros	Veliko Širje		Veliko Širje
	Lippošek			Lipovšek	
			Dolenje	Dolenje	
	Geischle		Gajžla		
	Lukoutz		Lukovica	Lukovica	Lukovica
Brezove njive					
Caroline in Julius (ste- inkohlenbergbau)					
	St. Georgen		Sv. Jurij	Sv. Jurij pod Tur- jem	Sv. Jurij
	Strasky hrib			Straški hrib	Straški hrib
St. Peter		St. Peter	Sveti Peter		
Wrische	Briše		Briše	Briše	Briše
Kosje	Velki Koži		Veliko Kozje	Veliko Kozje	Veliko Kozje
	vrh Seršek			Planina	Planina
	Amerika		Zlata luknja	Amerika	Amerika
				Obrežje pri Zida- nem Mostu	Obrežje pri Zi- danem Mostu
	Mailand		Majland		
Salipno	Zalipno		Zalipno	Zalipno	Zalipno
Tschellounig	Celovnik		Čelovnik	Čelovnik	Čelovnik
Plesch (Plešje)			Pleš	Pleš	Pleš
Sorre (Zore)	Potočin		Potočin / Zore		
Slap	Sv. Peter		Slap		Poharjev graben
			Kobiljek		Slap

Ledinska imena

Amerika [Obrežje]

Predel s pollesenim objektom na Obrežju pod Plešem, ki je v času gradnje železnice služil kot izolirnica za delavce, ko so zboleli za kolero.¹ Ker so se delavci z napotitvijo v izolacijo izognili težakemu delu se je objekta prijelo povečevalno ime, da je tam 'Amerika'.² (inf. A. Škegro)

Balin plac (goba) [Zidani Most]

Področje, desno od cestnega mosta, na katerem je stala šola zgrajena l. 1900. V bližini je Poševa hiša v kateri je bila v 19. st. gostilna s kegljiščem (glej "Poševa hiša" na strani 41). Po II. sv. vojni so na prostoru porušene šole postavili ploščad z gobo na sredini.

Veselica na prostoru porušene šole ob cestnem mostu v šesdesetih letih 20. stoletja. (arhiv C. Mladovan)

Baška [Spodnja Brezen]

Umetno vodno zajetje v spodnjem Breznu, ki so ga ustvarili v 19. st. za potrebe elektrarne v oljarni (druga polovica 19. st.). Izvor imena ni pojasnjen, precej verjetno pa temelji na doslej še ne dobro poznani slovanski občnoimenski osnovi *bač-, ki je domnevno označevala nekaj v zvezi z vodo, vlago, z mokrim, močvirnim terenom.³

Benetke [Zidani Most]

Na desnem bregu Savinje, na področju cementarne, so italijanski železniški delavci ustanovili naselbino (Venecia), ki pa je po izgradnji železnice izginila.⁴

Beverlihils [Spodnja Brezen]

Posmehljivo poimenovanje zaselka Vila s pretežno zasebnimi hišami zgrajenimi v drugi polovici 20. st. (glej "Po II. svetovni vojni" na strani 241).

Breze (p'r brezah) [Spodnja Brezen]

Obronek gozda nad Frecetovo kmetijo (glej "Frece [sedaj Vel. Širje 2]" na strani 315).

Brezova ravan [Veliko Širje]

Planota pod Grmado.⁵

Brezove njive [Veliko Širje]

Predel v Dolenjem.

Ceren [Obrežje]

Pobočje južno od Zalipnega.⁶

Cestnikov graben [Suhadol]

Graben, poimenovan po bližnji domačiji (glej "Cestnik [sedaj Suhadol 10]" na strani 260), severno od današnje cestne zapore pri železniškem podvozu.⁷

Čez Lisko [Širje]

Planinska pot Širje–Gore (inf. Uroš Lukič).

Čez Škale [Straže]

Planinska pot preko kopitniških skal Straže–Straški hrib.

Derstnik⁸ [Veliko Širje]

Področje ob desnem nabrežju Savinje pred skalo Opihovc v Dolenjem.

Dole [Veliko Širje]

Področje vzhodno od Lukovice.⁹

Dolge njive [Šavna peč]

Njive jugo vzhodno od vasi Šavna peč, nad Širokimi njivami.¹⁰

Doline [Šavna peč]

Gozd pri Šavni peči,¹¹ danes področje pri hiši Šavna peč 29.

Gašperjeva dolina [Briše]

Dolina iz Briš proti Gašperjevi koči.¹²

Glavač [Šavna peč]

Pobočje vzhodno od vasi Šavna peč.¹³

Grabe [Spodnja Brezen]

Področje v spodnjem Breznu, vzhodno od zajetja Baška,¹⁴ pobočje neposredno za blokom (Zidani Most 35).

Grič [Šavna peč]

Hrib (351m) južno od vasi Šavna peč.¹⁵

Grmada [Veliko Širje]

Vrh (653 m) severno od Stražnika, med Lukovico in Senožeti,¹⁶ toponim nakazuje značilnost površja.¹⁷

⁵ Orožen (1959), str. 145

⁶ Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

⁷ Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

⁸ SI AS 1068 Zbirka načrtov

⁹ Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

¹⁰ Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

¹¹ Vatovec, 1929, str. 3 in franciscejski kat. C404a02

¹² Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

¹³ Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

¹⁴ Vatovec (1929), str. 3

¹⁵ Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

¹⁶ Vatovec (1929), str. 18

¹⁷ Sore (1993), str. 96

¹ Jelovšek (1972), str. 68

² Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

³ Snoj (2009), str. 51

⁴ Vatovec (1929), str. 20 in Europe in the XIX. century (with the Third Military Survey) označeno kot Venedig

- Na rubi** [Širje]
Predel, križišče, ko se zavija k Jakunu (Hostnikova domačija), na ranč Indiana ali proti Bresnu. (*inf. Uroš Lukič*)
- Na uiskem** [Zalipno]
Predel pod Zalipnim, ki je bil ob gradnji proge proti Zagrebu izkopan v skalo. Danes je tu prostor za železniško progo, stavbo čuvajnice in regionalno cesto, prvotno pa se je pobočje strmo spuščalo v strugo Save.⁴⁰
- Njivice** [Veliko Širje]
Področje severozahodno od Grmade.⁴¹
- Opihovc**⁴² (**Pod Škalam**) [Veliko Širje]
Skalnati previs v Velikem Širju, kjer je cesta Zidani Most – Rimske Toplice potekala neposredno pod skalnato gmoto. Včasih zelo nevarno področje tudi velikokrat poplavljeno. V 21. st. sanirano, tako da danes cesta poteka bolj odmaknjeno od pečine in veliko višje od nivoja vode. Jelovšek isto skalo v svojih zapisih imenuje Jepikovec⁴³ (*glej "Spominska plošča nadvojvode Johanna" na strani 157*).
- Osta peč** (**Ostapetch**)⁴⁴ [Spodnja Brezen]
Skala, ki je ločevala Spodnje Brezno in Zidani Most. Današnji kamnolom.
- Pašn'ca** [Lukovica]
Ime se navaja že v jožefinskem katastru l. 1787.⁴⁵ izhaja iz namenske rabe področja – pašnik.⁴⁶ (*inf. Zvone Požlep*)
- Pešnik** [Širje]
Vrh (547m) jugo vzhodno od Širja.⁴⁷
- Pirovše** [Lukovica]
Ime se navaja že v jožefinskem katastru l. 1787⁴⁸ (*glej "Pirovšek / Zupanc–Stritarjevo [sedaj Vel. Širje 65 in 66]" na strani 298*).
- Plazovje 'do slapov'**
Na levem bregu Savinje.⁴⁹
- Plejš** [Lukovica]
– (*inf. Zvone Požlep*)
- Podolne** [Suhadol]
Področje severozahodno od vasi Suhadol.⁵⁰
- Poharjev graben** [Obrežje]
Gaben v bližini nekdanjega radeškega železniškega postajališča.⁵¹
- Polje** [Širje]
Ravnica južno od vasi.⁵²
- Potoki** [Širje]
V vasi Širje.⁵³
- Potoki** [Šavna peč]

40 Radeče S 1784–1803, str. 168

41 Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

42 Janisch, Josef Andreas (1878-1885), str. 991

43 Jelovšek (1972), str. 61

44 SI AS 1068 Zbirka načrtov

45 SI AS 1110 Jožefinski kataster za Štajersko, 1784-1790 / Okrajna gosposka Loka: Marija Širje

46 Sore (1993), str. 99

47 Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

48 SI AS 1110 Jožefinski kataster za Štajersko, 1784-1790 / Okrajna gosposka Loka: Marija Širje

49 Puff (1847), str. 58

50 Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

51 Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

52 Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

53 Vatotec (1929), str. 13

- Pašnik označen na franciscejskem katastru,⁵⁴ danes področje hiše Šavna peč 23a.
- Presi** [Veliko Širje]
Gozd nad Stražami, označen v franciscejskem katastru.
- (V) Pruhi** [Spodnja Brezen]
Včasih travnati predel s klopco neposredno nad kamnolomom oz. pod streliščem (danes ga preči industrijska cesta).
- Ravnice** [Veliko Širje]
Področje vzhodno od Straž proti Lukovici.⁵⁵
- Reber** [Širje]
Severno od vasi Širje.⁵⁶
- Reviše** [Lukovica]
Toponim izhaja iz značilnosti površja, tudi Rovce.⁵⁷ (*inf. Zvone Požlep*)
- Rigl** [Zidani Most]
Pobočje nad današnjo cementarno; včasih steza iz Spodnjega Brezna do Zidane Mosta ob kateri je v času gradnje železnice stalo naselje Benetke.
- Sitna riža** [Majland]
Področje vzhodno nad Majlandom.⁵⁸ Riža je umetno narejen nepremičen ali premičen žleb za spuščanje ali spravljanje materiala,⁵⁹ tu gre verjetno iskati izvor imena.
- Spodnje polje** [Obrežje]
Področje v Brišah,⁶⁰ na katerem so bili postavljeni objekti oljarne. Poimenovan tudi Sapithoutz.⁶¹
- Stejše** [Obrežje]
Področje v Brišah. (*inf. Mirko Zorc*)
- Stolovnik** [Šavna peč]
Področje jugovzhodno od vasi Šavna peč.⁶²
- Stražn'k** [Veliko Širje]
Visok hrib (648m) severovzhodno od naselja Lukovica; po ljudskem izročilu naj bi za časa turških bojev služil kot »stražnik«, ker so na njem ob bližajoči se turški nevarnosti zažigali kresove.⁶³ Področje sicer ni bilo nikoli podrobneje in strokovno raziskano vendar se omenja na tem mestu manjši utrjeni prostor velikosti 50 x 40 metrov, ki se na severni strani naslanja na razgledni sklani greben, na lažje dostopni strani pa je zaščiten z okopom. Najdeni novci iz 3. in 4. stoletja nakazujejo, časovni okvir, ki sega pred ljudski spomin.⁶⁴
- Suhadolska skala** [Suhadol]
Pečina nad Suhadolom.⁶⁵
- Suhadolški greben** [Suhadol]
Greben severno od vasi Suhadol.⁶⁶
- Široke njive** [Šavna peč]

54 franciscejski kat. C404a01

55 Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

56 Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

57 Sore (1993), str. 96

58 Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

59 Slovar slovenskega knjižnega jezika

60 Vatovec, 1929, str. 9

61 SI AS 1068 Zbirka načrtov

62 Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

63 Vatovec (1929), str. 18

64 Ciglencečki (2007)

65 Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

66 Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS

Slovar lokalnih pogovornih izrazov

Zidani Most so v preteklosti zaradi njegove vloge v migracijskih tokovih in transportu nadeli naziv slovenski Babilon. Običajno je bilo, da si tu na vsakem koraku slišal pestro paleto izrazov tujih jezikov, ki so se skozi čas naselili tudi v pogovornem jeziku domačinov. Nekaj izrazov je bilo zbranih in zapisanih.
Pri zbiranju izrazu in njihovem tolmačenju je sodeloval Rudi Hohkraut.

A	britof – pokopališče
ablauf – odtok	bugejmi – brezplačno
afnaje – bahanje	Búh luoni, Búh luonej – Bog poplačaj (zahvala)
ahtat – pazit	Buh var – Bog ne daj
ajfrat – biti ljubosumen	Búh žiegnaj – Bog blagoslovi (pred ali med jedjo)
ajmər – vedro	burkle – držalo za prijemanje in premikanje loncev v krušni peči
ajmoht – telečja obara	butara – suhe, nasekane in zvezane veje
ajnfəh – enostavno	butl – zabitež
ajnpasat – vstaviti	C
ajnprejñ – prežganje	cáhn – znak, signal
ajzenponar – železničar	cajg – orodje
aklc – kavelj	cajgnes – spričevalo
aklih – zbirčen, pozoren	cajt – čas
ant'la – brisača	cajtñge – časopis
apucat se – očistit se	caja – košara
arcnije – zdravila	canštehər – zobotrebec
arjest – zapor	caplat – capljati, hoditi za nekom
aufcuh – dvigalo	cart – ljubek
aufrihtik – odkritosrčno	cartlčk – omiljenec
ausloh – izložbeno okno	ceglc – listek, kos papirja
B	cegu – opeka
baba – ženska	cjəkar – pletena torba
bajta – hiša	celer – brzinomer
bana – kopalna kad	celtna – platneno pokrivalo, šotor
bandura – delavska obleka	cifra – število
barigla – velika posoda	cifrpluot – številčnica ure
becikl – dvokolo	cigu migu – sem ter tja
becirk – okraj	cim'r – spalnica
befel – ukaz	cirkl – šestilo, noga
bejš – pojdi	ciruk – nazaj
belanca – krmilo pri dvokolesu	cjepc – bedak
berajt – pripravljen	cuoln'ga – plača
beštek – jedilni pribor	cufat – trgati, puliti, skubiti
biksat ga – veseljačiti	
bremza – zavora	
brihtn – inteligen ten	

cug – vlak
cugrunt – na boben, propad
cuknpuok – prtljaga
cuknt – malo dodati, kapniti
cukr – sladkor
cukrkandl – kandirani sladoled
cukrpikər – slaščičar
curat – lulat
cuzat – sesati; piti vino
cvikarji – očala
cvikl – všitek
cvirn – sukanec

Č
čik – tobak v klobasah za žvečenje
čikštanga – tobak za žvečenje
čuahat – praskati

D
dahpape – strešna lepenka
dejc – moški
deklc – pokrov
dihtunga – tesnilo
dobiče – otrok
donf – para
drejn – gneča
druk – pritisk
drukar – stiskavc
duhtər – zdravnik
dunst – para, pojñ
durh – venomer
durhcug – prepìh

F
fajercajg – vžigalnik
fajhtən – vlažen, vinjen
fajhtnuoba – vlaga
fajmuštər – župnik
fajn – dobro, lušno
falit – zgrešiti, zmotiti se
faracajg – vžigalnik
faslc – manjši pločevinasti sod
fasnga – okovje za žarnico, vtičnica
fasat – nabava živila

favda – guba
favlast – len
fedr – vzmet, ptičje pero
fejst – v redu
fərbant – povoj za rane
fərdinst – plačilni list
fibr – vročica
fičnk – drobiž
fihtat – prosjačit
filat – nalagat
fingrat – naprstnik za šivilje
firbčən – radoveden
firklc na tri – 15 min do 3.00 oz. 15.00
firnk – zavesa
firtah – predpasnik
fjntat – uničiti
flajsik – marljiv
flajštər – obliž
flancajne – prazno govorjenje
flankirat – pohajkovati
flaša – steklenica
fligl – okno
flinta – puška
fljek – madež
flujs – splav na vodi
folgat – dohajat
foter – oče
fouš – ponarejen, nevoščljiv
foušija – zavist
frajhendlih – prostoročno
frajlauf – prosti tek
frajle – gospodične
franže – natrgano blago
fratat – spodleteti, zmotiti se
frdaman – preklet
freh – domišljav
frej – prosto, nezasedeno
frfrast – površen
fris – obraz
frklajdunga – obroba pri podboju
fršlus – zadr ga
fršus – akontacija

Zidani Most

(*Steinbrücken / Lapideo Ponte / Ponte Murato*)
nadmorska višina 202 m

Da je bila okolica današnjega Zidanega Mosta obljudena vse od pradavnine, je samoumevno že po sami geografski naravi kraja, ki ponuja prehodnost in je kot nalašč ustvarjena za promet. Zgodnjo obljudenost kraja pa nakazujejo tudi zgodovinske najdbe, kot je sicer danes izgubljena najdba bronastih predmetov, najbrž iz srednje ali pozne bronaste dobe na katero so naleteli v strugi Save pri železniških gradbenih delih tik pred drugo svetovno vojno in jo je tedaj prevzel v hrambo neimenovan železniški inženir. Prisotnost in aktivnosti na reki Savi nam dokazujejo tudi najdbe iz rimskega zgodnje cesarskega obdobja, ko je tu stal kamniti most, iz tega obdobja omenimo najdbo Vitelijevega asa (69 n. št.) in novce Pupijena (238 n. št.), odkrit ob Savinji med nekdanjima tovarnoma cementa in olja. Na desni strani Save, pri Trubarjevem griču, je bil najden nosek reliefne oljenke in večja bronasta šivanka.¹ Glede na pestrost arheoloških najdb tudi na širšem področju izven strug rek, lahko sklepamo, da vzrok za naseljenost ni bila izključno posledica plovnosti rek.²

Zgodovinske najdbe

V letu 1834,³ ko je bil vodostaj Save zelo nizek, je bil na desni strani struge odkrit spodnji del ogromnega stebra, da bi ta ne bi ogrožal nadaljnje plovbe po reki, so ga dali odstraniti kmetu Vecu (Becu)⁴ iz kranjske strani. Pri odstranjevanju stebra je bilo najdenih precej srebrnih in bronastih novcev iz obdobja rimskega zgodnje cesarskega obdobja (ok. l. 260 p. n. št.), naknadno celo zlata skodelica.⁵ Med drugim je bil najden tudi galijenov novce, ki nakazuje obnovo temeljev v zadnjih desetletjih 3. stoletja.⁶ Iz tega gre sklepati, da so kamniti most po ukazu vojvode Leopolda Slavnega v letu 1224 postavili na ostankih rimskega mostu. Najdeni kovanci naj bi bili v posesti mariborskega vladike.⁷ Tudi drugi vir navaja, da sta srebrni in bakreni novce, ki ju je loški župnik Ripšl prejel od Martina Potočina, prešla v last škofu Stepišniku iz Maribora.⁸

Rimski most

Rimska cesta, naj bi preko mostu naprej preko severu peljala preko Širja, Grmade, skozi današnja naselja Straže, Lukovica, Dolenje, Turje, Senožeče, Rimske Toplice, Šmarjeto, Bukovico, Ture, Strmco v Laško. Od tu naprej pa po levem bregu naprej v Celje.⁹

Pečat vojvode Leopolda VI.
(Wikipedia)

Z zlato dobo Babenberžanov (začetek 13. st.) je bila tudi Štajerski namenjena precejšna pozornost. Tedanji vojvoda Leopold VI. je med leti 1195–1227 večkrat obiskal Maribor. V tem času tudi bližnje Laško pridobi trške pravice (l. 1227), kartuzijski samostan v Jurkloštru pa obnovi in ga obdari s posetvijo in dohodki.¹⁰

*vojvoda Leopold VI.
Babenberžanski*

¹ Gaspari, A. (2010), str. 8

² Orožen, J. (1958), str. 29–34

³ Jarc, F. (1880), *Most čez Savo pri cerkvi sv. Egidija*, str. 417

⁴ Priimek kmeta navaja rokopis neznanega izvora

⁵ Janisch, Josef Andreas (1878–1885), str. 992 in Jelovšek (1972), str. 57

⁶ Gaspari, A. (2010), str. 8

⁷ Jarc, F. (1880), *Most čez Savo pri cerkvi sv. Egidija*, str. 417

⁸ Argo (1892), letnik 1, številka 3.

⁹ Jelovšek (1972), str. 57

¹⁰ Slovenska biografija; <https://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi1016550/>

Kamniti most

Že med leti 1222–24 je Leopold VI. zaradi lažjega transporta med gospostvi, na Kranjski strani je imel še gospostvi Radeče in Žebnik, dal na mestu starega rimskega mostu ob izlivu Savinje v Savo, zgraditi nov kamnit most, po katerem je kraj dobil svoje ime.¹¹ Iz izvlečka listine, ki je sicer izgubljena je razvidno, da je vojvoda z 8. februarjem 1224 mostu podelil svoboščine.¹² Tik ob mostu, na levem bregu Save je stala cerkev sv. Egidija. V tem času je verjetno bila postavljena ali obnovljena tudi utrdba Klausenstein,¹³ laška pražupnija pa je razpadla na dva dela, severnega s središčem v Laškem in južnega s središčem v sv. Egidiju pri Zidanem Mostu in vikariatom v Loki. Meja med njima je potekala preko Turskega gorovja (Gore), po Savi pri Hrastniku do Savinje pod Rimskimi Toplicami; potem potok Gračnica od svojega izliva do Jurkloštra.¹⁴ Leta 1442 je bil kamniti most podrt v bojih med cesarjem Friderikom III. ter celjskimi grofi. Obstaja verjetnost, da je bil most kasneje obnovljen, saj Koropec navaja, da se je v l. 1611 v Zidanem Mostu izvajala temeljita obnova mostu.¹⁵ Na zemljevidu¹⁶ iz l. 1579 je kraj zabeležen kot Stempereg.¹⁷

Srednjeveški novec

Po dokazih avstrijskega numizmatika Wilhelma Fritscha naj bi novec, datiran v leto 1228–29, bil kovan v počastitev zgrajenega mostu v Zidanem Mostu. Na novcu je upodobljen kamnit obokan most s stražnima stolpoma ob strani in jelenjo glavo nad njim. Jelenja glava naj bi simbolizirala Sv. Egidija, čeprav je svetnikov atribut pravzaprav košuta, vendar bi naj po njegovem bila zamenjava košute z jelenom v tem času nekaj povsem običajnega. Numizmatično društvo Slovenije si je ta novec izbralo za svoj simbol, saj gre za naš prvi in edini srednjeveški spominski novec.¹⁸

Srebrnik (pfening), ki naj bi bil izdan ob zaključku gradnje mostu (l. 1228–29). Na eni strani je upodobljen babenberški lev, na drugi pa kamnit obokan most, glava jelena (simbol sv. Egidija) in rozeta (zasebna zbirka Peterkovič).

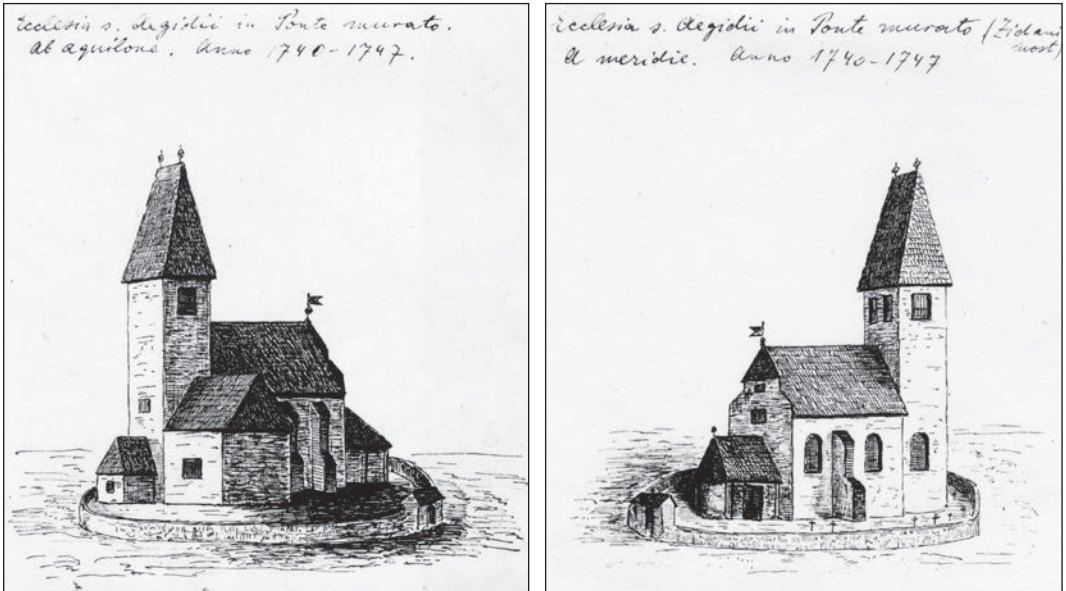
Cerkev sv. Egidija

Cerkev sv. Egidija ali Tilna (cappela S. Egidii in ponte) naj bi nekaj let pred mostom ali hkrati z njim, po nekih virih zgradili Templjarji,¹⁹ za kar ni trdnih dokazov. Stala

je na desnem pobočju Savinje in na levem bregu Save, na mestu med današnjim cestnim in železniškim mostom proti Celju.²⁰ Leta 1226 je oglejski patriarh Aglaier Berthold (1218–1251) cerkev izvil izpod oblasti laškega župnika ter jo obdaril z dohodki. Kapela se v raznih listinah navaja med župnijskimi cerkvami, med drugim se v letu 1297 tamkajšnji duhovnik Simon označuje kot savinjski dekan in župnik sv. Egidija pri radeškem mostu (decanus Sewnie et plebanus s. Egidii de ponte Razach).²¹

Celjski grof Friderik II. jo je leta 1431 dodelil jurklosterskemu samostanu. Cerkev je imela tudi svojega kaplana, kateremu je formalno ne pa tudi dejansko v naravi pripadala tudi trboveljska desetina.²² Cerkev naj bi imela tri oltarje (Egidijev, Pavlov in Marijin) in 2 zvonova. Poleg cerkve je bilo pokopališče, celoten prostor pa je bil obdan z zidom, kot je razvidno iz risbe Gajšnika.²³ Vikariat je užival precejšnjo samostojnost vse do 15. stoletja, ko sta njegovo vlogo prevzela vikariata v Loki in Radečah.²⁴

Leta 1784 je bila vložena prošnja za zaprtje cerkve. Dekonsekracija cerkve sv. Egidija je bila nato izvedena šele leta 1808, ko jo je skupaj s pokopališčem odkupil Kranjski plovni sklad.²⁵ Poslopje so podrli leta 1810, v času Ilirskih provinc, ko so na tem mestu zgradili obmejni carinski urad (glej "Poševa hiša" na strani 41).²⁶

Perorisba Janeza Krstnika Gajšnika v Compendiosa totius archiparochiac Tiberiensis topographia iz l. 1747 (hrani ŠAM)

Na strmi skali nad železniško postajo je stala utrdba Kauzenštajn (Klausenstein / Chlasenstein / Clawsenstein).²⁷ Ime nakazuje izpeljanko iz nemške besede 'klaus' oz srednjeveško latinske 'clūsa', kar pomeni zapornica. Podobna beseda je tudi slovenska beseda za vodno zapornico, 'klavža'.²⁸ Verjetno je šlo le za stolp, ki je služil v obrambne namene, ni pa ponujal funkcionalnosti stalne naselbine. Takšna funkcionalnost stavbe se ohranja tudi v ljudskem izročilu, ki pravi, da so tu bivali stražarji,

Klausenstein

11 Vatovec (1929), str. 18
12 Rybar, Laški zbornik 1976–2; str. 217
13 Orožen, J. (1958), str. 48
14 Ožinger (1976), str. 281–282
15 Koropec, Laški zbornik 1976–2; str. 271
16 Johannes Matalius Metellus
17 BLR Barry Lawrence Ruderman Antique Maps Inc.
18 Rybar, Laški zbornik 1976–2; str. 226–227
19 Seidl (1841), str. 39

20 Jarc, F. (1880), Most čez Savo pri cerkvi sv. Egidija, str. 417
21 Orožen, J. (1958), str. 59–60
22 Orožen, J. (1858), str. 56
23 Jelovšek (1972), str. 58
24 Rybar, Laški zbornik 1976–2; str. 222
25 Oberžan, Zidani Most – Brišes
26 Seidl (1841), str. 39
27 Lokacijo gradu naj bi dognal in dokazal zgodovinar Ignacij Orožen (<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi397210>)
28 Snoj (2009), str. 188

da niso roparji nadlegovali ladijskega prometa na Savi.²⁹ Zapis o utrdbi najdemo v listinah o osebni lastnini iz leta 1270 med kraljem Ottokarjem in kraljem Rudolfom. Devet let kasneje je v lasti vdove vojvodine Agnes in njenega drugega moža, grofa Ulricha V. Heunburga.³⁰ Na dan sv. treh kraljev leta 1336, sta na Dunaju vojvoda Albrecht in Otto gospodu Frideriku Žovneškemu dala v zastavo poleg drugih posestev tudi Klausenštajn (Klausenstein).³¹ Verjetno je ostal v zastavi dedičev vse do okoli leta 1442, ko celjska kronika poroča, da so Celjski grofje porušil stolp blizu Radeč. V začetku 20. stoletja je področje bilo znano tudi pod imenom Klauenstein³² oz. še kasneje pod imenom Aleksandrov vrh.

Detajl iz razglednice Zidanega Mosta iz l. 1897, kjer je zgoraj levo označen Klausenstein (zasebna zbirka Hohkraut)

V času rečnega prometa

Kljub pomankanju fizičnih dokazov lahko zaradi pisnih virov predpostavljamo, da je promet po reki Savi potekal že v rimski dobi. Glede plovnosti naprej ni zagotovih dokazov vse do 16. stoletja, ko pisni viri³³ navajajo tako transport po Savi kot Savinji.³⁴ Tako lahko z veliko verjetnostjo zatrujemo, da je tudi v času ko Zidani most ni imel mostov skozi kraj potekal promet. Še danes so na nekaterih mestih v strugi in desnem bregu Save vidni posegi, ki so bili izvedeni v namen izboljšanja plovnosti in regulacije rek, ki se je pričela izvajati v začetku 18. stoletja.³⁵ Plovba je bila verjetno precej nevarno početje, predvsem če je ta potekala proti toku, kjer so glavno oviro plovcem povzročali predvsem rečni slapovi. Eden takšnih slapov je bil tudi t.i. mostovski slap, ki je ležal v področju današnjih železniških objektov pred železniško postajo iz smeri Hrastnik proti Zidanemu Mostu.³⁶ Slapovi so ob nizkem vodostaju rečni promet močno ovirali ali celo onemogočali, tako so v letih 1735–38, v skladu z odlokom dvorne komisije za ureditev plovnosti Ljubljani in Save, odstranili vse glavne čeri in skale na trasi med Savo pri Litiji in Zidanim Mostom.³⁷ Dela pri

Mostovskem slapu so potekale l. 1738, pri čemer so razstrelili skale in naredili vlečno pot, dolgo 475 m.³⁸ Načrt in slike slapa so izdelali ing. Durchlasser, Renner in Kaltschmidt leta 1736, hrani pa jih Narodni muzej v Ljubljani.³⁹

Za prevoz blaga po reki Savi so od l. 1742 naprej pobirali vodno mitnino. Mitnino so pobirali na čolnarskih postajah, ena izmed njih je bila tudi v Zidanem Mostu.⁴⁰ Že sredi 18. stoletja je bila vlečna pot med Belim slapom⁴¹ in Zidanim Mostom uničena. V letu 1765 je med Zidanim mostom in Loko nastal usad, ki je bil dolg 304 m in visok 76–133 m. Odstranjevanje skal in ostala dela pri obnovi so opravljali najeti delavci, rudarji iz Laškega in podložniki bližnjih gospodstev.⁴² Samo pet let za tem,

Upodobitev t. i. Mostovskega slapa v smeri proti toku. (Arhiv RS; fond AS1068, teh. enota 2, list 403)

leta 1770, je nastal nov podor, slap na njem pa je onemogočal prehod s čolnom. Odstranjevanje skal iz struge je potekalo v letih 1770–71.⁴³ Pri samih načrtovanih regulacijskih del naj bi sodeloval takrat še mladi inženir Jurij Vega.⁴⁴

Iz vojaškega zemljevida je razvidno, da je v drugi polovici 18. stoletja Zidani Most zajemal dve hiši, cerkev, mlatišče z nekaj hlevi. Vsa poslopja so bila zidana. Omenjeno je tudi, da je v kraju manjši brod za pešce, nedaleč od njega pa so v Savi veliki kamni (mostovski slap). Navaja se tudi, da prehod ob Savi od Zidanega Mosta navzgor proti Hrastniku ni mogoč,⁴⁵ oziroma je uporaben le za pešce in jezdece.⁴⁶

Okoli leta 1772 so vleko čolnov proti toku v okolici Zidanega mosta opravljali ljudje (vlačilci / vlačugarji). Tako so vlečenje čolna od Novega dvora pri Radečah (Weixel-

Ladijski promet

Mostovski slap

²⁹ Orožen, J. (1936)

³⁰ Janisch, Josef Andreas (1878-1885), str. 993

³¹ Orožen, I. (2009), str. 129

³² ANNO Historische Zeitungen und Zeitschriften; Grazer Tagblatt 3. Juni 1900

³³ l. 1524 – Žovneški urbar (op. a.)

³⁴ Črešnar M., Beli slap in drugi pomniki plovbe po Savi med Litijo in Zidanim Mostom

³⁵ Jelovšek (1972), str. 60

³⁶ Umek nasprotno navaja, da je bil slap še nižje po strugi, pod žel. postajo (Umek, E. (1986), str. 236)

³⁷ Črešnar M., Beli slap in drugi pomniki plovbe po Savi med Litijo in Zidanim Mostom

³⁸ Umek, E. (1986), str. 239

³⁹ mapa št. 244

⁴⁰ Brilej (1999), str. 18

⁴¹ področje struge nedaleč stran od današnje bencinske črpalke v Podkraju na cesti med Hrastnikom in Zagorjem.

⁴² Umek, E., (1986), str. 251–252

⁴³ Umek, E., (1986), str. 258

⁴⁴ Roš (1940), str. 47

⁴⁵ Vojaški zemljevid 1763–1787 II., str. 49

⁴⁶ Vojaški zemljevid 1763–1787 V., str. 180

stein) do Zidanega mostu bili potrebni 4 vlačilci, naprej do Suhadola 3 vlačilci in od Suhadola do Planine prav tako 3 vlačilci.⁴⁷ Po letu 1816 so vleko opravljali samo še s pomočjo živine.⁴⁸ Natovorjeno ladjo naj bi v predelu 'med gorami' vleklo po 20–30 parov volov, volarje pa so najemali na desnem bregu Save, kar je tamkajšnjim domačinom zagotavljalo stalen vir zaslužka.⁴⁹

Izsek iz situacijskega načrta Zidanega Mosta iz leta 1807, ko kraj kljub svojemu imenu še ni premogel mostu. Na načrtu je označena lega cerkve sv. Egidija, prav tako je dobro vidno rečno pristanišče na lokaciji današnje železniške postaje. (Arhiv RS; fond AS1068, teh. enota 2, list 150)

Brodniki

Čolnarjenje je bilo za večino čolnarjev v naših krajih postranski poklic. So pa zaradi pomembnosti za transport in povpraševanja že leta 1766 s patentom o ureditvi plovbe na Savi vsi čolnarji, ki so 10 let čolnarili na Savi do smrti oproščeni rekrutacije.

Citation	[59]
nachstehender, zur heurigen Rekrutierung berufener illegal abwesender Burschen.	
Diego Carl, von Scheuerndorf H. Nr. 13;	
Urbeiß Georg, von Scheuerndorf H. Nr. 1;	
Maissen Urban, von Scheuerndorf H. Nr. 2;	
Bodischeg Jacob, von Wregg H. Nr. 14;	
Ramursch Johann, von Wregg H. Nr. 16;	
Knöß Lucas, von Lokauf H. Nr. 33;	
Ambrosch Gregor, von Laaf H. Nr. 13;	
diese haben längstens binnen 14 Tagen so gewiß bei dieser Bezirksobrigkeit zu erscheinen, als sie widrigenfalls Militärflüchtlinge	

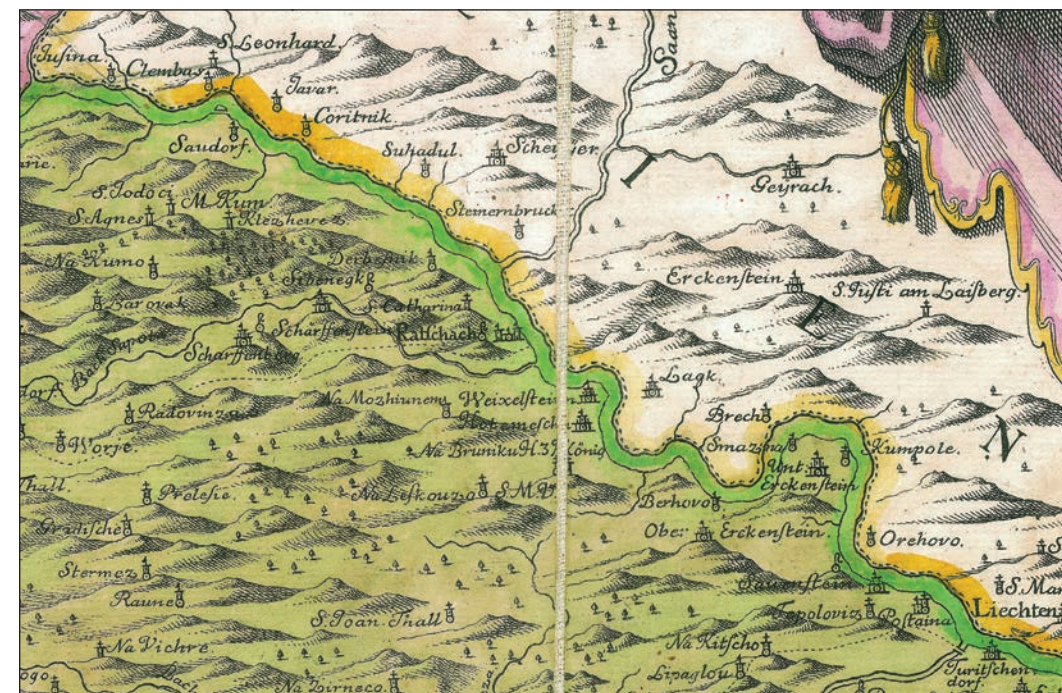
'Tiralica' za naborniki v izogibanju služenja vojaškega roka iz l. 1842. Med drugimi so navedeni Karl Diego iz Širja h. št. 13; Jurij Urbajs iz Širja h. št. 1; Urban Majcen (Hostnikov) iz Širja h. št. 2; (ANNO Historische Zeitungen und Zeitschriften; Grazer Zeitung 9. Juli 1842)

je. Začasno so to pravico izgubili, v letu 1780 pa so z dvornim dekretom pravico vrnili vsem savskim čolnarjem, ki so služili najmanj leto in so to lahko izkazali s spričevalom.⁵⁰ Ta poklic so opravljali močni, zdravi fantje, skoraj vsi vojaški begunci. Zaradi težaškega dela so tudi dobro jedli in pili, odnos med njimi pa je bil prostaški in obarvan z nenehnim vpitjem in izrečenimi kletvicami, ki so odmevale med okoliškimi vrhovi. Od tu tudi ljudski rek, da 'kolne kot brodnik'.⁵¹ Podobno navaja tudi opis iz leta 1862:⁵²

»...Po Savi so takrat še brodarili, in pol

ure preje sem čul brodnike in gonjače za Savo vpiti, nego sem jih zagledal. V dolgej ozkej ladiji so spravljali žito iz Slavonije v Zidani most. Ladja se je pomikala po sredi struge; vleklo njo je pa kakih deset parov volov, ki so počasno na obrežju napredovali...«

Vsaka ladja je imela od 12–16 brodnikov, ki so imeli porazdeljene vloge. Najvažnejši vlogi sta imela 'zadnik' (richtung), ki je krmaril ladjo in 'sprednjik', ki je s pomočniki upravljal vožnjo na sprednjem delu ladje.⁵³ Savske ladje so plule le po dnevi tako so brodniki prenočevali na postajah rečnega prometa, kot so bile v naši okolici Zore, Lašen, Klembas in Peklar.⁵⁴

Detajl iz zemljevida z vrisanimi postajami rečnega prometa na reki Savi. Med Trbovljami in Hrastnikom sta bili postaji Južna (Jus(i)na) (področje današnje termoelektrarne) in Klembas (Clembas) (področje današnje Drage), med Hrastnikom in Zidanim Mostom je bila na desnem bregu Save postaja Koritnik (Coritnik) (detajl zemljevida Florjančič de Grienfeld, Ivan Dizma, Kaltschmidt, Abraham (1744), list 06)

V začetku 19. stoletja je rečna infrastruktura razvidna iz historičnih kart, tako je razvidno, da je od Hrastnika proti Zidanem Mostu najprej stal rečni pristan pri Koritniku ter pri domačijah Falentič in Rus pri Šavni Peči. Naslednji je bil označen na polovici poti med Suhadolom in Zidanim Mostom, pred katerim je sledil še eden, postavljen le nekoliko nižje od urejene brežine. Kot pomembnejši bi lahko omenili pristan v Zidanem Mostu, ki je stal na območju današnje železniške postaje.⁵⁵ Naslednji pristan je bil pri Zoretu, ob cesti proti Loki, kjer so kasneje postavili železni most čez Savo, naslednji pa pri Potočinu v ostrem zavoju Save, kjer je danes ribiški dom radeškega ribiškega društva. Če malce podrobneje pogledamo družinske vezi in priimke (Klembas, Potočin, Zore, Koritnik, ...), ki se pojavljajo pri krčmarjih ob teh pristanih, lahko z veliko gotovostjo trdimo, da so bile poroke med pripadniki posameznih hiš bile pogoste in so omogočale zavezništvo in ugoden vpliv na poslovanje vzdolž plovne poti proti Sisku.

Z izgradnjo železniške proge južne železnice je Zidani Most postal tudi pomembno

Rečni pristani

Pristan v Zid. Mostu

⁴⁷ Umek, E., (1986), str. 263; Verbič (2005) navaja podatek, da je eno ladjo proti toku vleklo od 30 do 50 mož, kasneje 7–8 parov volov, na brzicah pa tudi do 24 parov (op. a.)

⁴⁸ Jelovšek (1972), str. 60

⁴⁹ Roš (1940), str. 48 in Domovina (18. 11. 1898), letnik 8, številka 46.

⁵⁰ Umek, E., (1986), str. 267

⁵¹ Šašel (1944) in Roš (1940), str. 48

⁵² Pajek (1884), str. 163–164

⁵³ Roš (1940), str. 47

⁵⁴ Roš (1940), str. 48

⁵⁵ Jelovšek (1972), str. 60

Širje

(Maria Scheuern / Scheuerndorf / Scheyra / Schire / Scheuer / Širska vas)
nadmorska višina 446 m

Izvor imena kraja ni znan, zgodovinar Orožen ga povezuje z glagolom širiti,¹ kar bi lahko imelo smisel glede na geografsko značilnost področja vasi, ki leži na ravni planoti v drugače zelo strmem pobočju, ki se spušča proti koritu Save. Po vsej verjetnosti zgodovina Širja sega v dobo starih Rimljanov, ko naj bi tu vodila cesta. Jelovšek sicer navaja, da naj bi zgodovina Širja segala v leto 907, ko naj bi se palatinski grof Arnold Scheuerski uprl vojvodi Henrikmu I. Bavarskemu in po neuspelem upor u zbežal na spodnje Štajersko, kjer bi našel zavetje, vendar pri svojem pojasnilu ne navaja nobenih virov.² Morda je v mislih imel članek iz l. 1813.³

Širje, idilična vasica pod straškim hribom (razglednica; zasebna zbirka Hohkraut)

Prvotni znani lastniki kraja so bili deželni knezi, ki so tu imeli svoj podurad (šefonat), podrejen glavnemu laškemu uradu (l. 1267). Ta šefonat se je razprostiral po obeh straneh reke Save, pod njegovo upravo so bile hube na področju Zidanega Mosta, Radeč in Loke (Lubozlaw na Kranjskem, Radeče, Pleš, Čelovnik, Bukovica, Prvzer, Krnice (Char), Kovk (Poltz),⁴ Suhadol, Slap, Loka, Jelovo, Hiderberg).⁵ Vodil ga je šefon Grdej (Gyrredeus), ki je imel v Širju dve kmetiji, ki sta bili gotovo osnova za pozejšo graščinsko posest. Za ozemlje južno od Save je imel šefon podružnico v Žebniku nad Sopoto.⁶ Sedež širskega šefona so pozneje (16. st.) premestili v Radeče,⁷ področje pa je kasneje, vendar še v istem stoletju pripadlo gosposčini v Loki pri Zidanem mostu.⁸

Šefonat Širje

¹ Vatovec (1929), str. 9

² Jelovšek (1972), str. 59

³ Allgemeine Literatur-Zeitung Ergänzungsblätter 59 (1813)

⁴ Orožen, J., (1958), str. 44–45

⁵ Orožen, I. (1881), str. 201; (op. a., imena, ki niso poznana so zapisana v prvotni obliki)

⁶ Orožen, J. (1958), str. 43

⁷ Orožen, J. (1958), str. 49–50

⁸ Krajevni leksikon dravske banovine (1937)

Prebivalstvo

Okoli leta 1267 naj bi bile v vasi 3 hube in šefon Gyrredei z dvema hubama, ki sta oproščeni plačila.⁹ Vas je imela tudi svojega župana.¹⁰ Župani so bili kmetje, ki so opravljali uradniške posle za zemljiško gospodo, funkcija pa naj bi izvirala iz staro-slovanske tradicije izpred časov srednjeveške kolonizacije nemških narodov. Tako je bila častna funkcija verjetno povezana tudi z pravicami in običaji izpred kolonizacijskega obdobja (npr. vodstvo požigalništva v lastno korist). V tem času naj bi bile podložniki v Širju imeli kot dajatve naslednje obveznosti: župan odrajuje od dveh hub 2 vagana pšenice, 4 vagane ovsa in svinjo ali 12 penezov ter jagnje ali 4 peneze; vsaka izmed treh hub pa daje letno 4 vagane pšenice, 4 vagane ovsa, po tri kmetijske hube skupaj pa odrajujejo eno svinjo ali 15 penezov; cela naselbina skupaj pa ovco z jagnjetom ali 16 penezov.¹¹

Iz leksikona štajerske (1822)¹² je razvidno, da Širje v tistem času spadalo pod loško upravo, kjer je na tem področju (vključno z Šavno pečjo) bilo njiv v skupni izmeri 233 johov in 215 kv. klafter, 71 johov in 342 kv. klafter travnikov, 11 johov in 462 kv. klafter vrtov, 313 johov in 1347 kv. klafter pašnikov, 31 johov in 212 kv. klafter vinogradov in 950 johov in 1598 kv. klafter gozdov. Vas je v tem času zajemala 12 hiš, 16 družin, skupaj 71 prebivalcev (38 žensk). Vaščani so imeli 8 volov in 14 krav. V okviru okraja se omenjajo tudi Grabenbach, Wresenski graben,¹³ 'na Plusa'¹⁴ in Studenzebach¹⁵ vsi s po dvema mlinoma.

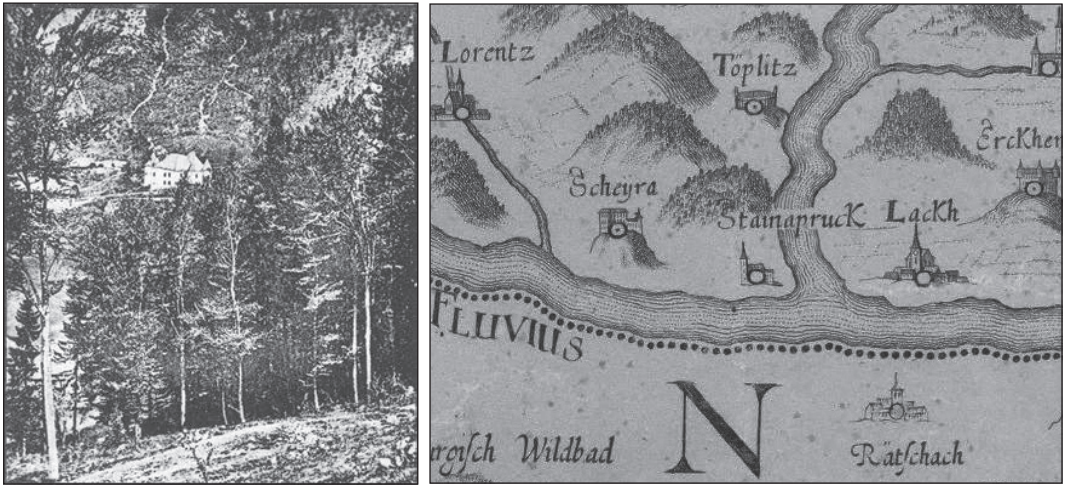
V letu 1880 se navaja 86 prebivalcev.¹⁶ V topografskem leksikonu¹⁷ iz leta 1885, se v vasi navaja farna cerkev, šola, 14 hiš in 100 prebivalcev (od tega 53 žensk). Celotno širsko okrožje je zajemalo 38 hiš s 266 prebivalci (132 žensk). V letu 1910 se v vasi navaja 73 prebivalcev.¹⁸

Šolski list iz leta 1929 navaja v vasi Širje 17 hiš s 97 prebivalci.¹⁹ Za leto 1931 se navaja 70 prebivalcev.²⁰ V leksikonu²¹ iz leta 1937 se navaja da ima Širje 71 prebivalcev, 18 hiš od tega 9 posestnikov, 7 kočarjev in 2 najemnika.

Graščina Širje

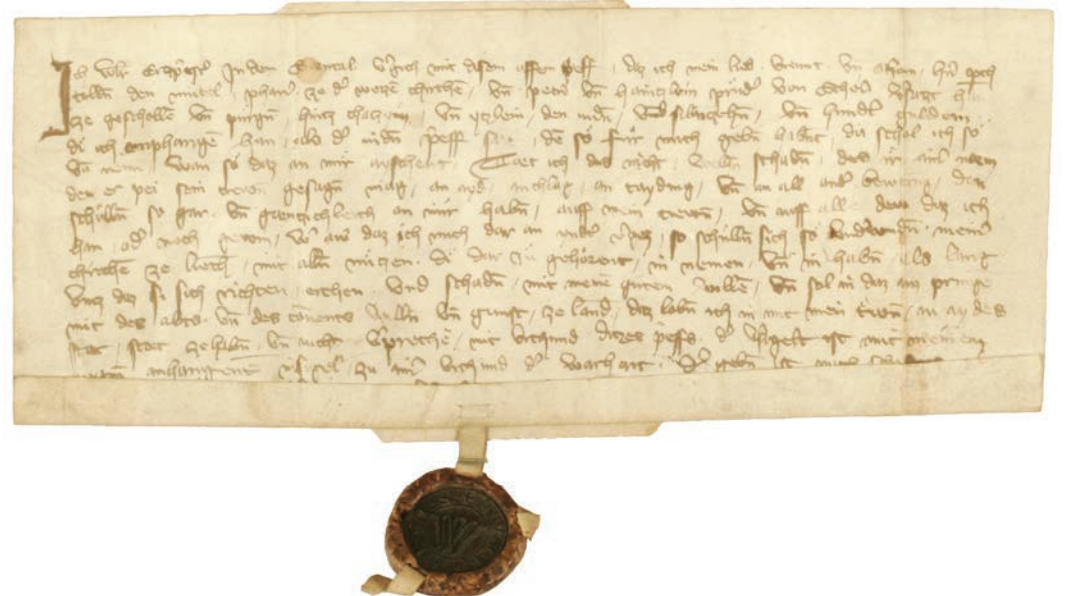
V Širju naj bi prvotno stal stolpasti grad širskih vitezov, ki se v l. 1385 omenja kot 'hof ze Scheyer'. Že prej, l. 1337, se omenja Hansen von Scheyer, štiri leta kasneje kot vikar v Turju (vicarij in Tiuer), v l. 1351 pa kot župnik v Ponikvi (pfarrer zu Ponikel). Herman von Scheyr se v l. 1338 omenja kot duhovnik v Turju in 'jaegermaister'. V l. 1346 se omenjajo Jeklein von Scheyer, Symoenn, župnik iz Širja in (chnechten) Peter von Scheyer. V l. 1349 se omenjajo Peter, Hainzel, Fridrich, Witlini in Chuoncz 'prouder' von Scheyr. V l. 1374 se omenja savinjski arhidiakon dominus Vlircus de Schir. V l. 1398 se omenja Hans sin Ulricha Širskega, med l. 1406–44 pa Jorg Schyer. V letu 1441 se širski stolpasti grad (EŠD: 14853)²² navaja kot 'turn ze Scheyrr', v l. 1462 pa kot 'turn zu Scheyr', takrat je poleg treh hub pod njim in mlina ob Savi (mühle under Scheyr bey der Saw) od svojega strica Hansa v zakup prejel Jorg.²³ Jurij iz Širja se l. 1447 zadolži pri mariborskem Židu Samuelu Mayru in mu za kritje

zastavi svoje posesti. V tej listini se gospodstvo Širje opisuje kot: star gradič in stolp, štirje dvori v Loki, radeškem trgu, pri Grižah in Britnih selih pri Grižah, 48 kmetij blizu gradiča na obeh bregovih Save in pri Globokem, 16 domcev pri Laškem in Loki, 6 vinogradov pri gradiču in Radečah, mlin pri gradiču ter nekaj cerkvene desetine.²⁴

□ □ Podoba gradu Širje iz začetka 20. st. (detajl razglednice G. König; zasebna zbirka Hohkraut).
□ □ Upodobitev gradu Širje iz l. 1678, ki pa verjetno ni povsem simbolična, saj se objekti različnih krajev na mapi precej razlikujejo. (detajl iz Styriae Ducatus Fertillissimi Nova Geographica Descriptio; Vischer 1678).

V prvi polovici 16. stoletja se navaja Erazem von Scheyer, ki so ga l. 1541 deželni stanovi na Kranjskem imenovali za poslanca dežele na regensburškem državnem zboru.²⁵ Erazem je sicer živel v Soteski pri Dolenjskih Toplicah. Okoli l. 1573 je bil lastnik Jorg II,²⁶ leta 1613 pa Hildebrand in Ivan Krištof pl. Scheyra. Leta 1630 je Esther pl. Scheyer prodala dvor baronu Jerneju Valvasorju, pet let pozneje so ga zasedli in oplenili uporni kmetje.²⁷ Nadaljnji lastniki so bili Adam Asch, baron Karel Egkh, Andrej Kopriva od leta 1663,

Listina s pečatom savinjskega arhidiakona Ulriha Širskega (dominus Vlircus de Schir) iz leta 1374. [ARS, SI AS 1063_224_R0 Recto]

24 Koropec, Laški zbornik 1976–2; str. 255
25 Wikipedia, Grad Širje
26 Janisch, Josef Andreas (1878–1885), str. 477
27 Koropec, Laški zbornik 1976–2; str. 273

Mline za žito

za rabo na gepelj in roko svojega lastnega izdelka priporoča

Sila kake mline mojega izpopolnjenega izdelka: moj mlinu bo bolj robijo, kakor konar: izdelki.

Josip Čretnik
izdelovatelj umetnih mlinov in sag v Št. Jurju ob juž. žel.

Priznanje !
Gosp. Josip Čretnik
stavitelj mlinov
Št. Jurij ob južni žel.

Prenašalni mlin, ki ste ga naredili za graščino, odgovarja v vsakem oziru nanj stavljenim zahtevam.

Moka, ki jo zmelje, je veliko boljša in domači kruh, ki se iz iste peče, je veliko okusnejši, kakor iz kupljene moke.

Ker je tudi gonilna sila potom gepelja jako enostavna, sem Vam posebno hvaležen, ker ste mi svetovali postaviti tak mlin, dasiravno bi lahko si omislil družega, zlasti, ker je na razpolago vodna gonilna moč.

S spoštovanjem
Graščina Širje nad Zidanimmostom
Julij pl. Hornik.

Oglas za mlin z referenčnim uporabnikom g. Hornikom, tedanjim lastnikom širskega gradu. (Narodni dnevnik 24. 12. 1909, letnik 1, številka 294.)

Veliko Širje

(Gemeide Scheuren / Ober Scheuren)
nadmorska višina med 200 in 500 m

Ime verjetno izhaja oziroma se navezuje na ime bližnje in zgodovinsko pomembnejše vasi Širje. Pridevnik veliko tako označuje razširjeno področje oziroma naselja, ki so pripadala vasi Širje. Tako je v času prve konskripcije (18. stoletje) področje raztezalo vse od Suhadola prek Zidanega Mosta naprej po desnem bregu Savinje navzgor proti Rimskim Toplicam. V okviru Velikega Širja se skozi čas omenjajo zaselki Zgornje in Spodnje Brezno, Brezove in Široke njive/ravan, Straže, Lukovica in Dolenje in Lipovšek (Lipovze). Ime ravan ali njiva nakazuje pomembnost ravne za obdelovanje primerne površine v pretežno hribovitem in strmeh svetu.¹

Pogled na Mrzlakovo (Rebernikovo) domačijo, v ozadju Kopitnik. (arhiv: Hohkraut, R.)

Ime Brezno (Bressno / Obernfressen / Pruzen / (Superiori / Inferiori) Wresnu / Wresen / Wressno) naj bi bilo vezano na drevo (breza)² in ne na strmo pobočje, kot bi večina najprej pomislila. Starejši se bodo še danes spomnili brezovih dreves, predvsem v okolici šole, ki jih danes ni več. Razširjenost brezovega drevja, ki uspeva tudi na kislih in revnih tleh in posledično ledinsko poimenovanje kraja nas lahko navezuje tudi na razširjenost požigalništva v teh krajih, ki se je vršilo predvsem tam kjer so bila tla suha in plitva.³

Vas Brezno (Pruzen) se omenja že leta 1265–67, ko vir (Otokarjev urbar) navaja dva podložnika in župana (2 predia et supanus).⁴ V tem času naj bi bile podložniki v Velikem Širju (Dolenje, Lukovica in Brezno) imeli kot dajatve naslednje obveznosti: župan odrajuje od obeh hub svinjo ali 12 penozov, ter ovco z jagnjetom ali 16 penozov; vsaka ostala huba letno odda 4 vagane pšenice in 4 vagane ovs, po tri kmetije skupaj oddajo svinjo ali 15 penozov, vsaka kmetijska huba pa še ovco z jagnjetom ali

Brezno

Prebivalstvo

¹ Sore (1993), str. 95

² Vatovec (1929), str. 10

³ Vaatovec, F., (1927), str. 57

⁴ Dopsch 85/6–9 (Blaznik, 1986–89)

16 penezov.⁵ Kasneje (22. 5. 1375) se v urbarju pojavi omemba štirih hub v zaselku Gornje Brezno (Oberm Wresen) ('*vier hueben, dew gelegen sind dacz Oberm Wresen in dem vrbar zu Tyuer*'), nato (15. 7. 1382, Oberfressen) treh hub in županske kmetije ('*zu Obernfressen ain supp vndt drey huben*') in leta 1463 kot 'Ober Fresing'.⁶ Iz reformiranega urbarja (l. 1576 in 1602) je razvidno, da so na dveh in pol hubah gospodarili trije kmetje.⁷

Kužno znamenje v Breznu, datirano v 17. st., stoji še danes (EŠD: 30201). (foto: Ljubešek, G.)

Kuga

V letih 1646 in 1647 je v Breznem strašno morila kuga,⁸ na kar nas opominja še danes stoječe kužno znamenje. Ker je bilo Brezno kar precej oddaljeno od pokopališča (Marija Širje) lahko predvidevamo, da so žrtve kužne bolezni pokopali kar v neposvečeni zemlji v bližini vasi. Trupla so pred pokopom temeljito razkužili z apnom in soljo, na mestu gomile pa kasneje postavili kužno znamenje.⁹

V drugi polovici 18. stoletja vodi tu med kraji le pešpot preko strmin, ki so težko prehodne, gozdovi pa so gosti in zaradi strmin neprehodni.¹⁰

V začetku 20. st. se za Spodnje Brezno zasledi tudi izraz Malo Brezno (Kleimbrezno).¹¹

Straže

Glede na ime zaselka Straže (včasih tudi Straža), morda nastanek te naselbine sega celo nazaj v rimsko dobo. Leži namreč ob stari rimski cesti, ki je vodila iz Zidanega mosta čez Grmado nad Zidanim mostom, skozi Širje in naprej preko ozemlja današnje svetokrištofske občine.¹² V nasprotnem primeru se ime nanaša skoraj zagotovo na stražo v času turških vpadov.¹³

Lukovica

Ime Lúkovca (Lukhowitz / Lukouiz), kot zaselku pravijo domačini, naj bi izhajalo iz besede lukovica

Razpelo v Stražah (zasebna zbirka Hohkraut)

⁵ Vatovec, F., (1927), str. 38
⁶ Blaznik 1986–89
⁷ Vatovec, F., (1927), str. 22
⁸ Krajevni leksikon dravske banovine (1937)
⁹ Maček (2013), str. 223
¹⁰ Vojaški zemljevid 1763–1787 II., str. 48
¹¹ l. 1908; ZAC/1023
¹² Vatovec (1929), str. 18
¹³ Sore (1993), str. 103

ali lukova njiva (zwiebelacker).¹⁴ V zapisih iz 20. stoletja najdemo tudi obliko imena Lokanc in Lokovca.¹⁵ Lukovica in Dolenje sta prvotno spadali pod laško gosposčino, vendar ju Otokarjev urbar (1265–1267) še ne omenja, v srednjem veku pa sta prešla pod Loko. Iz reformiranega urbarja (l. 1576 in 1602) je razvidno, da so na dveh hubah gospodarili trije kmetje.¹⁶ Terezijanski kataster (l. 1748–56) navaja štiri lukoviške kmete: Martin Knapič je imel urbarialno številko 102, Florijan Gajžla 103, Nikolaj Švik 104 in Janže Verstovšek 105.¹⁷

Ime zaselka Dolenje (Dolegne / Dollen) izhaja skoraj zagotovo iz reliefnih značilnosti področja, ki označuje dol oziroma dolino.¹⁸ Zapis imena zaselka (Dolynach) se pojavi že v letu 1265–1267, o navajanju o 3 podložnih in županski kmetiji.¹⁹ Iz reformiranega urbarja (l. 1576 in 1602) je razvidno, da so na dveh hubah gospodarili trije kmetje.²⁰

V letu 1880 se navaja 246 prebivalcev.²¹ Topografski leksikon iz leta 1878–85 navaja 38 hiš s 266 prebivalci (132 žensk).²² V letu 1910 se navaja 309 prebivalcev.²³ Šolski list iz leta 1929 navaja da imajo zaselki Velikega Širja skupno 57 hiš s 305 prebivalci.²⁴ V letu 1931 se navaja 290 prebivalcev.²⁵ V letu 1937 se navaja 293 prebivalcev, 66 hiš, od tega 21 posestnikov, 40 kočarjev in 5 najemnikov. Navajajo se zaselki Dolenje, Gajžla, Lukovica, Straža, ter Spodnje in Zgornje Brezno. Pomembna tržna dejavnost je bila prodaja drv iz pretežno listnatih gozdov kjer so prevladovala bukovna in hrastova drevesa ter gaber.²⁶

Kapelo sv. Križa z oltarjem in zvonikom sta v zaselku Dolenje zgradila Jernej in Rozalija Kurnik,²⁷ l. 1872. so jo povečali, po letu 1910 je bila izpraznjena in opuščena.²⁸ Iz spremembnih katastrskih listinah se navaja, da je kapela stala na parceli s kat. št. 1283/1,²⁹ vendar na katastrski mapi³⁰ ni razvidno, da je tam stal kakršenkoli objekt, je pa vidno, da je na sosednji parceli 1280/1 stal objekt s kat. št. 244, ki bi lahko bil kapela. Nahajal se je nekaj metrov južno od današnjega objekta z naslovom Vel. Širje 49.

Ob svečani otvoritvi ceste Rimske Toplice–Zidani Most, 15. avgusta 1816 (glej "*Cesta Toplice–Zidani Most*" na strani 35), so v skalo Opihovec neposredno ob cesti namestili črno marmornato ploščo z napisom:

"Diese Straße wurde
unter der glorreichen Regierung
Seiner Majestät
Franz I.
unter der Landesverwaltung
Sr. Excell. Christian Grafen von

¹⁴ Vatovec (1929), str. 11
¹⁵ ZAC/1023; k. o. Širje
¹⁶ Vatovec, F., (1927), str. 22
¹⁷ Orožen, J. (1959)
¹⁸ Vatovec (1929), str. 3 in Sore (1993) str. 92
¹⁹ Dopsch 84/6–7 (Blaznik, 1986–89)
²⁰ Vatovec, F., (1927), str. 22
²¹ The digital State Library of Upper Austria, Vollständiges Ortschaften-Verzeichnis ...
²² Janisch, Josef Andreas (1878–1885), str. 815
²³ The digital State Library of Upper Austria; Allgemeines Verzeichnis der Ortsgemeinden...
²⁴ Šolski list Državne mešane osnovne šole v Zidanem Mostu, 1929
²⁵ Splošni pregled dravske banovine (1939), str. 130
²⁶ Krajevni leksikon dravske banovine (1937), str. 298
²⁷ Jelovšek (1972), str. 59
²⁸ Krajevni leksikon dravske banovine (1937)
²⁹ ZAC/1023, k. o. Širje, l. 1903
³⁰ EZKN, ZKIII26ce, 1860 – Širje 8

Dolenje

Kapela sv. križa

Spominska plošča
nadvojvode Johanna

*Aichholt
dem Kreisverweser und k.k.
Kämmerer Josef von und zu
Mayrhoffen
durch Mitwirkung der
steiermärkschen Herren Stände, gebaut
v. der Bezirke
Cilli, Tüffer, Geyrach, Laak, Ober
lichenwald und Reichenburg
MDCCCXVI."*

Plošča je bila v letu 1904 restavrirana, pod prvotno ploščo so takrat namestili ploščo z napisom "Reconstruiert vom / bezirksausscusse Tüffer / im jahre / 1904." Po letu 1945 so ploščo odstranili.³¹

□ □ Obnova ceste Zidani Most – Rimske Toplice v ožini pri skali Opihovec (zasebni arhiv Peterkovič)
□ ■ Spominska plošča iz črnega marmorja posvečena otvoritvi ceste Zidani Most – Rimske Toplice

Naselje Vila

Spodnje Brezno je do izgradnje železnice zajemalo komaj tri kmetije (Mrzlak, Čibej in Skopec). Iz zapisov smrti v mrliški knjigi kuracije Marija Širje,³² lahko sklepam, da se je v času gradnje železniške proge v Spodnjem Breznu, na vzpetini nad desnim nabrežjem Savinje, oblikovala barakarska kolonija železničarskih delavcev. Že v l. 1848 se navaja kar nekaj smrti železničarskih delavcev s prebivališčem v barakah v Spodnjem Breznu. Velika možnost je, da se je z obratovanjem oljarne (l. 1852) prav na tem področju oblikovalo naselje danes imenovano Vila. Tržaški industrialec Meticke je od kmeta Jožefa Goloba po domače Čibeja odkupil obsežno njivo s katastrsko številko 902 v izmeri 2 joha in 314 kvadratnih klafter (1,33 ha) in gozdnato površino v Grabah s katastrsko številko 960 v izmeri 9 johov 988 kvadratnih klafter (5,747 ha). Poleg tega je od Jurija Lipovška odkupil še sosednjo parcelo s katastrsko številko 961 v izmeri 3 johe in 132 kvadratnih klafter.³³ Na parceli 902 je postavil bivalne objekte na parceli 960 pa je postavil industrijski obrat oljarne. Ver-

31 Jelovšek (1972), str. 61

32 Marija Širje S 1841–1854

33 ARS, SI AS 177/C/F/C404/s/PS

jetno prvotna postavitve zaselka, ki je nastala na parceli 902, je razvidna iz vrisanih popravkov katastrske mape franciscejskega katastra, kjer je vrisano poslopje 'Vile' in sedem drugih objektov. Zahodno od Vile dva objekta (na lokaciji današnjih hiš Ivškov in Hohkrautov), severozahodno od Vile trije objekti na področju današnje zelenice in parkirišča ob bloku in dva objekta severovzhodno (na lokaciji današnje Mekšetove in Škrubatove hiše).³⁴ Kasneje sta bili dograjeni še nizka dolga hiša na mestu današnjega bloka in še stoječa gosposka hiša pred njim.

Osnovo zaselka sta tvorili dve gosposki stanovanjski poslopji s kapelo v sredini. Okoli njih so nastala ostala gospodarska in stanovanjska poslopja namenjena bivanju zaposlenih v oljarni. Pred cerkvijo proti jugozahodu se je razprostiral sadovnjak, ki delno obstaja še danes.

Naselje v Spodnjem Breznu, ki je nastalo v drugi polovici 19. stoletja s prihodom tržačana Metikea. Levo stoji dolga stanovanjska hiša (danes na tem mestu stoji stanovanjski blok), pred njo 'gosposka' hiša v kateri so prvotno prebivali visoki uradniki oljarne, desno od cerkve pa stoji vila lastnika oljarne. (razglednica)

Zahodnejše gosposko poslopje, ki je bilo verjetno namenjeno za prebivanje družin uprave je imelo stanovanjske prostore v dveh etažah s po osmimi okni obrnjenimi na jug, oz. v nekoliko dvignjenem pritličju na jugu, sta namesto dveh oken na vsakem koncu vhodna vrata, do katerih vodita stopnišči z umetelno kovano železno ograjo. Vzhodni del poslopja ima v prvem nadstropju balkon podprt z kovinskimi stebri, ki ob enem služi kot nadstrešek vhodu v pritličju. Na južnem ostrešju ima poslopje dve frčadi. Južna fasada stavbe je kljub renovacijam, še danes bogato okrašena. Predvsem zanimiv je ornament tik pod ostrešjem, katerega osnovni element je velika črka E (kot Ernest).³⁵

V 'senci' gosposkega poslopja je stala dolga hiša, ki se je v sredini rahlo lomila skladno z zasnovo terena. Objekt je bil pritličen in daljši od hiše pred njo. Objekt je verjetno zajemal šest stanovanj, vsako stanovanje je na južnem ostrešju imelo frčado. Srednji dve stanovanji sta na vhodu imeli večje stopnišče.

Vila je bila verjetno zgrajena za družino Meticke in je bila predvidoma nastanjena le

Gosposko poslopje

Dolga hiša

Vila Meticke

34 ARS, SI AS 177/C/R/C404/g/E10

35 Ernest je bil investitor in lastnik poslopij in oljarne (op. a.)

Pogled na t. i. Zgornje polje v Brišah, spodaj desno preostali objekt oljarne na Spodnjem polju, levo cerkev srca Jezusovega v Spodnjem Breznu (l. 1917). (razglednica, zasebna zbirka Hohkraut)

Sveti Peter / Obrežje

(St. Peter)
nadmorska višina cca 250 m

Ime Obrežje se navezuje na obrežje rek Savinje in Save. Obrežje namreč poteka po levem bregu reke Savinje in od njenega izliva naprej po levem bregu Save vse do radeškega cestnega mostu. Navezuje se tudi na toponim breg.¹ Ime Sveti Peter pa se navezuje na čas pred 19. stoletjem, ko je področje še spadalo pod radeško župnijo s farno cerkvijo Sv. Petra. Vojaški zemljevid iz leta 1763–1787 za to področje navaja vasi Slap, Sorel (Zore), Zalipno (Salipen), Čelovnik (Tschelonig), Pleš (Plösch) in Briše (Priseck). Pri Zoretu, gre za področje na levem bregu Save tik pred radeškim starim železnim mostom, se navaja zidan objekt v katerem je delovala gostilna. Za Zoretom iz skale izvira studenec Souretou graben,² danes znan pod imenom Poharjev graben, ki je pred izlivom v Savo poganjal mlin, prav tako je iz zemljevida razvidno, da je mlin stal tudi v Brišah,³ na vodnem viru imenovanem Potok.⁴

Veduta Zidanega Mosta na poti iz Briš (razglednica iz l. 1915)

V letu 1880 se navaja 476 prebivalcev.⁵ Topografski leksikon iz l. 1885 beleži da je sv. Peter v tem času zajemal 97 hiš in 408 prebivalcev (216 žensk).⁶ V l. 1877 se kot župan navaja Potočin.⁷ Občinska pisarna je do l. 1885 bila pri Zoretu (brodarsko postajališče), nato pa so jo preselili v Loko.⁸ V letu 1910 se navaja 518 prebivalcev.⁹ Šolski list iz leta 1929 navaja 101 hiš s 443 prebivalci.¹⁰ V letu 1937 kraj beleži 598

Prebivalstvo

¹ Sore (1993), str. 94
² Janisch, Josef Andreas (1878–1885) IV., str. 30
³ Vojaški zemljevid 1763–1787 II., str. 45–46
⁴ Janisch, Josef Andreas (1878–1885) III., str. 200
⁵ The digital State Library of Upper Austria, Vollständiges Ortschaften-Verzeichnis ...
⁶ Janisch, Josef Andreas (1878–1885), str. 449
⁷ Cillier Zeitung, 18/01/1877, Der Bergsturz bei Steinbrück
⁸ Domovina (19. 5. 1899), letnik 9, številka 20.
⁹ The digital State Library of Upper Austria; Allgemeines Verzeichnis der Ortsgemeinden...
¹⁰ Šolski list Državne mešane osnovne šole v Zidanem Mostu, 1929

Briše

prebivalcev, 115 hiš od tega 6 posestnikov, 101 kočarjev in 12 najemnikov. Kot zaselki se navajajo Briše, Kobiljek, Majland, Potočin, Slap, Zalipno, Zlata luknja (stara železniško postajališče Radeče) in Zore. V tem času se navaja, da je tu aktivnih precej obrtnikov, predvsem na področju strojnega pletenja in izdelave bičev.¹¹ V letu 1931 se navaja skupno 576 prebivalcev.¹²

Zaselek Briše (Freys / Preiseck / Wris(c)h(e)) je dobil ime po borovju, oziroma brinju trdi Oberžan.¹³ Glede na geografsko značilnost zaselka pa bi bilo možno tudi, da izhaja iz besede Briščane, kakor so imenovali prebivalce kraja kjer raste proso imenovano bar (*Setaria italica*).¹⁴ Ime zaselka Briše (Freys) se pojavi že leta 1470 (*in dem ambt zu Tifer*).¹⁵

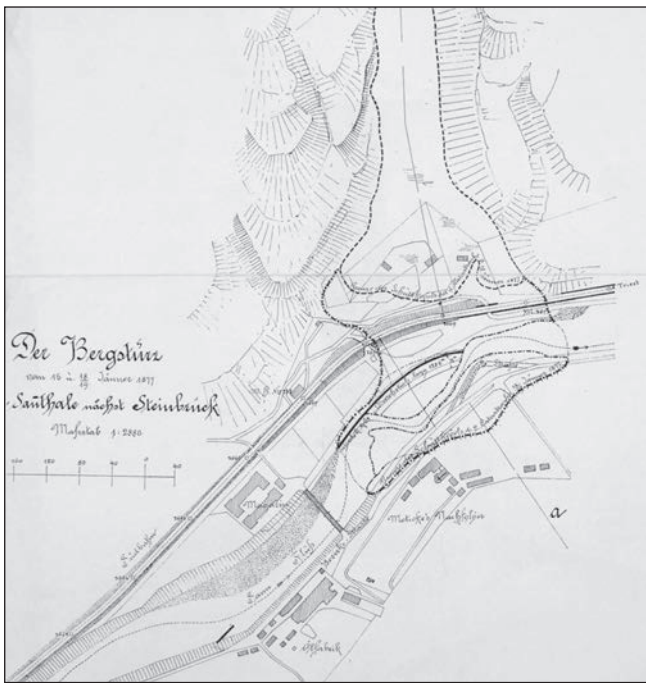
V drugi polovici 19. stoletja je v Brišah deloval peskokop kremenčevega peska za potrebe livarstva v Štorah.¹⁶ Sledi gramozne jame so vidne še danes. Da so zaposleni živeli tudi v barakarskem naselju ob peskokopu je razvidno iz zapisa poroke v letu 1865, med pruharjem Francem Simončičem in domačinko iz sosednjega brega Savinje Frančiško Golob iz Čibejeve domačije.¹⁷

Osamelci

Nad vasjo je strmo pobočje proti vrhu Kozjega v katerem kraljujejo osamelci. Ker jih sestavlja bela dolomitna kamenina, trdnjša kot okoliški apnenec, so skozi tisočletja zrasli v mogočne gmote, ki se dvigujejo do 200 metrov nad terenom. Trije izmed njih so poimenovani, Sekira (Sekirca),¹⁸ Rigle in Jelen.¹⁹

Plaz v Brišah

Za področje med zaselkoma Briše in Majland je značilno, da gre za zelo strmo in plazovito pobočje. V letu 1877 je prišlo do katastrofe večjih razsežnosti, 15. januarja med tretjo in pol tretjo uro zjutraj se je namreč odtrgal večji del hriba in pod sabo pokopal tri hiše.²⁰ V dogodku je bilo ponesrečenih 11 ljudi. Plaz je v prvem zdrs segal skoraj do železnice. V širino je meril okoli 200 metrov v dolžino pa 800.²¹ Po pričevanju naj bi lokalni kovaški mojster Janez Sevšek, ki je nedolgo pred tem v Brišah najel kovačnico, tik pred prvim zdrsom plaza, zaslišal, da se podira sosednja hiša. Poklical je ženo in zbudil bližnje vaščane, tako se je nekaterim uspelo

Skica plaza iz leta 1877

11 Krajevni leksikon dravske banovine (1937), str. 198
12 Splošni pregled dravske banovine (1939), str. 130
13 Oberžan, L., Zidani Most – Briše
14 Snoj, M., (2009), str. 81–82
15 ONB 193 (Blaznik 1986–89)
16 Ein treues Bild des Herzogthumes Steiermark als Denkmal dankbarer Erinnerung an Weiland Se kaiserliche Hohheit den durchlauchtigsten Erzherzog Johann, str. 297
17 Marija Širje 1850–1900, str. 37
18 Rebula, I., Obsavska stoletja, str. 23
19 Register kulturne dediščine RKD; Topo GURS
20 Jelovšek in Oberžan sicer ob stoletnici dogodka navajata, da je bilo potrjenih šest stanovanjskih in osem gospodarskih poslopij, ter mrtvih 13 vaščanov.
21 Slovenski narod, leto X, št. 12, 1877, Domače stvari

rešiti. Že prvi dan so izpod ruševin izkopali trupelce triletnega Jamškovega fanta, dele teles staršev pa šele tri dni zatem. Ostalih trupel niso našli nikoli. Več sreče naj bi imel petelin, ki je ob izkopu kletnega dela gospodarskega poslopja ob robu plazu skočil na plano in ves zmeden krepko zapel. Kokoš pa naj bi še kar naprej čepela na gnezdu.²²

Prva reševalna dela sta požrtvovalno vodila župan Potočin in železniški zdravnik dr. Kučera. V oljarno je prvo vest o nesreči prinesel železničar Albert Kadunc, ki je s svojima bratoma in materjo uspel uteči pred nesrečo. Železniško postajo je o dogodku obvestil žel. čuvaj Rajgl, delavce pa je na pomoč pripeljal inž. Anton Pohr. Cementarna je takoj ustavila obratovanje in pod vodstvom delovodje²³ Kornizerja na pomoč poslala 16 delavcev. Odzvalo se je tudi vodstvo rudnika v Trbovljah, ki je že prvi dan popoldne na pomoč poslalo 40 delavcev, ki so nato v izmenah noč in dan delali na izkopih na področju Mačkove in Jamškove domačije. Kar nekaj kritičnih besed pa je bilo izrečenih na račun vodstva oljarne, ki naj bi s pomočjo odlašala do belega dne, ko se prebudi gospoda.²⁴

Uradni zapisniki žrtev plazu ne navajajo poimensko, le v skupnem številu 13.²⁵ Iz mrliške knjige je razvidno, da so bile žrtve pri družini kamnoseka Mačka (sv. Peter 6), žena Barbara r. Volaj, sinovi Franc, Leopold in Ernest, ter hčere Marija, Elizabeta in Jožefa. Pri Jamškovih (sv. Peter 97) oče Jernej (delavec v oljarni), žena Terezija r. Žnideršič in otroci Antonija, Terezija in Franc.²⁶ Na loškem pokopališču so vsem domačim žrtvam postavili spomenik v obliki nad dvometrskega granitnega bloka

Žrtve plazu

Gravura sanacije plazu; Vallée de la Sann Styrie éboulement Montagne Steinbrücken Autrich; l. 1877

in marmornato ploščo z imeni vseh žrtev in kratkim opisom katastrofe. Spomenik je bil že po prvi sv. vojni odprodan, ker groba ni nihče več vzdrževal. Železniška uprava pa je v spomin na žrtve na kraju nesreče postavila tri metre visok križ iz belega kamna. Tudi ta ni več ohranjen.

Še hujši zdrs ogromne količine kamenja, groblja, ilovice in zemlje se je na istem mestu ponovil v noči iz 18. na 19. januar. Tokrat je plaz zasul železniško progo lokalno cesto na desnem bregu in popolnoma onemogočil pretok Savinje. Nekega delavca, ki naj bi obstal

na nasipih, je nepoškodovanega na plazu odneslo na drugi breg Savinje. Železniška proga je bila popolnoma uničena v dolžini 200 metrov, v dolžini 300 metrov pa tudi cesta Rimske Toplice – Zidani Most. Zaradi zaježitve se je struga Savinje pričela nezadržno dvigati in je 19. januarja okoli poldne narastla za 11,8 metra. Zaježitev je v tem času segala že do Rimskih Toplic, bližnjo tovarno olja je struga zalila do 1. nad-

22 Jelovšek, E. (1977)
23 ? v rojstni knjigi Marija Širje se v tem letu ga. Kornitzer navaja kot žena direktorja (op. a.)
24 isto tam
25 zadnja izmed žrtev je bil pogrešani rudar Anton Močnik iz Gornjega Grada, najbrž je utonil v deročih valovih Savinje
26 Loka pri Zidanem Mostu S 1832–1879, str. 361

stropja in uničila večji del surovin, izdelkov in opreme. Prav tako je bil poškodovan lesen most v neposredni bližini. Ljudje so nesrečo kot vedno znali tudi izkoristiti in so na obeh straneh struge kar z lonci zajemali olje iz vode. Spet drugi so, iz posušene struge proti Zidanem Mostu, kar v vrečah odnašali ribe.

Sanacija plazu

Že isti dan so pričeli s sanacijo, najprej so v sredini struge skopali ozek jarek, ki ga je sila toka kmalu razširila na 10 do 12 metrov. Nivo struge se je pričel nižati in tako kmalu dosegel 6 metrov nad običajno mejo. Dela so večinoma opravljali delavci Južne železnice s pomočjo vojaškega oddelka poljskih železnic. Nujna dela na mostu, cesti in reki je izvajajo okoli 270 usposobljenih mož pod vodstvom osmih oficirjev, med njimi so bili tudi pripadniki 2. stotnije 5. ptujskega pionirskega bataljona.²⁷ Tehnično vodstvo nad temi deli je vodil c. kr. višji gradbeni svetnik Hochenburg. Pri gradbenih delih so si najprej prizadevali vzpostaviti funkcioniranje železniškega prometa. Železniški promet je tako s prestopanjem potnikov na mestu nesreče stekel že 24. januarja. Vsa dela na cesti, ki so vključevala utrjevanje, plastenje in prekrivanje ceste z gramozom in ureditev pešpoti, so se izvajala s povprečno 100 ljudmi dnevno in so bila zaključena v 27 dneh.²⁸ Skupina 50 vojakov je postavila nov lesen most čez Savinjo pri oljarni. Desno polovico tega mostu je odnesla narasla Savinja leta 1926, levo polovico pa ledene plošče spomladi 1929. Mostu po tem niso več obnovili. Da bi preprečili podobne dogodke so v l. 1917–18 na področju plazu izdelali drenažni sistem, ki je vodne vire zbral in preko sistema odvodnjavanja usmeril v briški potok in nato po posebnem kanalu pod železnico v Savinjo. Celoten sistem je bil že v sedemdesetih letih 20. stoletja uničen in zanemarjen.²⁹

O tako tragičnem dogodku so seveda pisali tudi takratni mediji. Slikovit opis je navajal takratni časnik Soča:

»Iz Zidanega mosta, 21. jan, (Izv, dop.) Strašen prizor! V popred tako živahni železnični postaji pri Zidanem mostu vlada nekoliko dni že mrtvaška tihota – okupljivo gleda in poprašuje, kaj se je zgodilo in kaj se še bode. – Od železnične postaje proti Celju razteguje se Savinska dolina, imenovana po vodi Savini, katera ima čez 120 metrov širok vodotok. Ta dolina obdana je od obeh strani z visokimi hribi, na katerih in pod katerimi se nahajajo okoli postaje hiše železničnih delavcev in drugih manjših kmetov. Na levi strani Savine pelje železnica, na desni okrajna cesta v Celje, obedve tikoma pod hribi. Kakih 25 minut daleč od postaje stale so na levem briga Savine pod visokim hribom na majhni, nekoliko vzdigajoči se planjavi tri hiše in dve kovačnici, v katerih so prebivali mirni in mravljiivi kmetje, Na desnem bregu stoji olaruica Meningova. Na tem mestu vršila se je v noči 15. t. m. ob 3 uri in pol strašna, nepopisljiva katastrofa. – Mirno vlegli so se prebivalci teh treh hiš k počitku, le v eni hiši bilo je razsvetljeno čez navažno ponočno uro, kajti rodil se je nedolžen novorojenec, katerega je mati v trpljenju poljubovala ter priporočevala ga Boga, da bi svoje življenje srečno tudi dovršil. Ali kratko je bilo življenje nedolžnega otročiča, kratke bolečine njegove matere. Bilo je ob 3 uri in pol v jutro, nobeden

ni v mirnem spanju kaj slabega slutili, ko se čuje – tresk – da se vse hribovje strese. V tem trenutku zginila je majhna planjavica, na kateri so bile omenjene hiše se svojimi prebivalci, pokopano je vse pod poprej nad njimi se vzdigajočim hribom, pokriva jih črna zemlja. Ljudstvo iz okolice bežalo je zbegano v ponočni obleki, ne vedoč, kaj se godi. Še le ko začne daniti se, videli so nepopisljive nesrečo in grozo, ki se je godila v oni noči. Pokopanih je pod razsutim hribom 9 otrok, dve ženi in en mož. — Precej drugo jutro prišlo je 150 rudarskih delavcev iz Terbovelj, da bi dobili vsaj trupla. Delali so uhod podzemeljsk do onih hiš, in res dobili so tudi kmalo mrtvo truplo enega zmečkanega otroka in zgornje dele trupla ene žene in enega moža. Ko so delali že tri dni, da bi prišli do zasutih prostorij, kar se jim je bilo tudi že skoro posrečilo, začujejo 18 t. m. ob 10 uri zvečer nekaj lom in šum, vsled česar zbežijo iz podzemeljskih votlin. Ali komaj so ušli, že leži drug del hriba na onem mestu, kjer je delalo 150 delavcev. Sreča bila je to, da so vsi zbežali proti zgornji strani Savine, kajti ves nasip padel je na vzdoljno stran, čez 130 metrov široko Savino na desni breg Savine. Železnični tir vrglo je čez Savino na drugi breg, Savino zasulo tako, da je vzdoljni del ostal popoln suh. Vsled tega je voda že v nekoliko

O nesreči v Brišah je poročal tudi Illustrierte Zeitung, 24. februarja 1877

urah narastla tako, da je na dve uri daleč bila vsa dolina podobna jezeru. V tovarnico olja tekla je voda že pri drugem nadstropju ter je čez 500 centov olja odnesla. Manjša poslopja okoli tovarnice poškodovana so več ali manj, most čez Savino po polnem razdrt. Zdaj upotrebili so vse sile, da vodi odprejo zopet tok. Prišlo je 300 vojakov pijonirjev iz Ptujega in stotine drugih delavcev, katerim se je tudi posrečilo, vodo zopet v nje vodotok spraviti ter s tem rešiti železnično in okrajno cesto, kateri ste že celo od vode spodjedene.

Vse je obupano, ne vé se, ali je že konec, nesreče – težko, kajti na istem mestu vzdiguje se špičast strm hrib, kateri ima že čez seženj široko razpoko, vsled katere je mogoče in skoraj gotovo, da pade čez en oral in pol gojzda zopet v dolino. Svet je zelo ilovnat in moker, zatoraj tolika nesreča. Tudi vas Majland preiskavali so inženirji, in dvomijo, da bi se tudi tam ne zgodila preje ali kasneje kaka nesreča.

²⁷ Kolar, N. (2005)

²⁸ Sajko, M., prevod Vortrag des k. k. Oberbanrathes Hochenburg uber das Bergsturz bei Steinbrück

²⁹ Jelovšek, E. (1977)

Gabrijela Horjak roj. Šuster, hči Marija Čamernik in snaha Slava (žena Petra Čamernika) na pragu hiške v Majlandu. (zasebna zbirka Škegro)

Domačije in njihovi prebivalci

Pri navajanju domačij sem izhajal iz množice dosegljivih virov, prevladujejo predvsem viri iz različnih katastrov in matičnih knjig. Namen je bil predstaviti razvoj in prebivalce posameznih kmetij, hiš skozi čas in razvoj kraja. Pri vsaki hiši je najprej v t. i. glavi zapisa navedeno domače ime ali naziv pod katerim so ali še prepoznajo domačini posamezno hišo, sledi zapis hišnih števil, ki jih je hiša nosila tekom časa, katastrska številka bivalnega objekta in kratek opis.

V drugem sklopu so navedeni podatki in viri za posamezno hišo. Najprej je navedeno leto omembe, nato kratica vira in podatek o stanovalcih.

Tolmačenje kratic virov:

- [MŠ R 1850–1900] – oznaka za matične knjige; prva oz. dve črki predstavljajo kratico župnije (L–Loka pri Zid. Mostu, MŠ – Marija Širje, R–Radeče, RT–Šmarjeta pri Rim. Toplicah, SM–Sv. Miklavž nad Laškim), drugi sklop je oznaka tipa matične knjige (R–rojstna knjiga, P–poročna knjiga, S–knjiga smrti, SA–status animarum), v tretjem sklopu je navedeno obdobje za katerega se je vodila matična knjiga. Matične knjige so večinoma dostopne na spletni strani *Matricula online*.
- [L Arhiv] – gradivo arhiva župnije Loka pri Zidanem Mostu;
- [L lst žup 1890] – seznam faranov župnije Loka;
- [L okl 1840] – Oklici župnije Loka pri Zidanem Mostu;
- [L štol 1876] – Štolninski zapisi Loka pri Zidanem Mostu;
- [L žnt-list] – Ženitninski izpraševalni zapisnik;
- [franciscejski kataster] – Arhiv Republike Slovenije;
- [jožefinski kataster] – Arhiv Republike Slovenije;
- [ZAC/1023] – Zgodovinski arhiv Celje; SI_ZAC/1023 Zbirka katastrskih map (1825-1975),
- [ZAC/1430] – Zgodovinski arhiv Celje; SI_ZAC/1430 OŠ Zidani Most,
- [ZAC/1820] – Zgodovinski arhiv Celje; SI_ZAC/1820
- [ZK 1860–Širje] – Okrajno sodišče v Celju; Zemljiška knjiga (k. o. Širje – 1860, k. o. Obrežje – 1861),
- [Orožen] – Gradivo za zgodovino Rimskih Toplic in okolice, Celjski zbornik, 4 (1959), str. 119-187.
- [Orožen-58] – Zgodovina Trbovelj, Hrastnika in Dola, Občinski ljudski odbor Trbovlje, 1858.

Glede na količino obdelanih podatkov dopuščam možnost, da je prišlo pri popisu do kakšne napake, zato že v naprej prosim bralce, da mi oprostijo in mi morebitne napake in ustrezne popravke javijo. Poudariti pa je potrebno, da so navedeni podatki povzeti po uradnih dokumentih (npr. zemljiški knjigi) v katerih je zabeleženo stanje v naravi lahko odstopalo od uradno navedenih podatkov.

Matične knjige

Okrožje Zidanega Mosta je prvotno spadalo pod radeško lokalijo (glej *"Župnija Marija Širje" na strani 141*). Tako so v letih od 1700 do 1810 matične zapise prebivalcev popisovali v knjigah župnije Sv. Peter (Radeče).¹ Matične knjige za župnijo Marija Širje so pričeli voditi od l. 1788 (mrliško), l. 1789 (poročno) in l. 1826 krstno knjigo. Skoraj zagotovo se je tudi krstno knjigo pričelo voditi v l. 1788, vendar je bila po vsej verjetnosti izgubljena ali uničena. Med leti 1784 do 1810 so zapise namesto v knjige župnije Marija Širje vpisovali kar v knjige župnije Sv. Peter (Radeče).

Matične zapise za področje ob levem bregu Savinje in Save se je vodilo v knjigah žu-

¹ matične knjige pred letom 1700 za župnijo Radeče niso dostopne (op. a.)

pnije Loka. Krstne knjige so dosegljive od l. 1632, poročne in mrliške pa od l. 1784. Med leti 1784 do 1811 so zapise za predel imenovan Sv. Peter vodili kar v knjigah Župnije Radeče.

Številčenje hiš

Pred oštevilčenjem hiš, ki je bila na našem ozemlju izvedena ob vojaški konskripciji v letih 1770 in 1771 se je posamezne domačije označevalo s tako imenovanimi domačimi imeni. Ta imena niso bila vezana na priimke obstoječih gospodarjev, ampak so označevali posamezne domačije skozi več generaciji, ne glede na spreminjanje priimkov zaradi poročnih zvez, preseljevanja ipd.

Prva konskripcija hiš ob koncu 18. stoletja je v katastrski občini Marija Širje številčila hiše na vas Širje, vas Šavna peč in okoliš Širje. Okoliš Širje je tako poleg današnjega Velikega Širja zajemal tudi Suhadol (8 hišnih številk), Zidani Most (3 hišne številke) in Gračnico (desni breg Savinje).

V času gradnje južne železnice nastalo ogromno improviziranih začasnih prebivališč v katerih so v izredno težkih pogojih prebivali delavci in njihove družine. Sledovi nekakšnih kavern naj bi bili še vidni na področju Šavne peči. Kasneje, ob intenzivnejši urbanizaciji kraja, zaselek imenovan Benetke, po večini označevan z nazivom baraka in številko, izgine ob razvoju industrijskega obrata cementne tovarne, del Spodnjega Brezna (Vila), ki je bil sprva označevan kot okoliš Oljarna, pa je bil priključen v nabor številk Zidani Most.

Katastrska občina Marija Širje

Vse do druge polovice 19. stoletja sta se Širje in Šavna peč številčila posamezno, ostala naselja in zaselki so se številčili skupaj, čeprav se je pogosto namesto predpone Veliko Širje pred številko hiše uporabljalo kar ime naselja, zaselka oziroma ledine. Primer, namesto Veliko Širje h. št. 20, se je zapisalo Spodnje Brezno h. št. 20. V nekaterih primerih je bilo možno tudi več nazivov, na primer Veliko Širje, Dolenje ali Brezove njive h. št. 18. Verjetno je bil naziv velikokrat zapisan v skladu z interpretacijo zapisovalca ali informanta (prič, mladoporočencev, botrov, ipd.), saj so se zapisovalci (duhovniki) matičnih knjig pogosto menjavali oz. prihajali opravljati uradne zadolžitve iz drugih okolji in posledično niso bili podrobno seznanjeni s poimenovanjem naselji in zaselkov.

V jožefinskem katastra (l. 1787) tako v Širju ni beležena hišna številka 2. V Velikem Širju pa h. št. 16, 26, 28, 37, 41–43 in 51–54.

Ob izdelavi franciscejskega katastra (l. 1826) so pod katastrsko občino (k. o.) Marija Širje spadali Šavna peč, Suhadol, Zidani Most, Širje, Veliko Širje.

V času popisa franciscejskega katastra je tako Šavna peč imela hišne številke od 1 do 14, s tem, da so manjkale hišne številke 5, 6, 11 in 13. Verjetno so bile te domačije dobrega pol stoletja po prvi konskripciji opustele (pušče) ali pa so prešle pod druge domačije, obstaja pa tudi možnost, da je v kakšnem primeru pri popisu prišlo do napake.

Stanje hiš k. o. Marija Širje v času nastanka jožefinskega katastra (l. 1787) <i>vir: Arhiv RS, SI AS 1110 Jožefinski kataster za Štajersko, 1784-1790</i>			
ime naselja	ledine / reid	hišne številke	opombe
Šavna peč	Juzach	1–14	
Širje	Schyrska ves (Širska vas)	1, 3–11	
Veliko Širje	Altochaine	1	
	Suhadol	2–7	
	Sidan Must (Zidani Most)	8–12	
	Brezove njive	13–15	
	Lipouse (Lipovše)	17	
	Spudna Wressen (Spodnja Brezen)	18–21	
	Gor. Wresno / Selech (Gornje Brezno)	22–25	
	Strasche (Straže)	27, 29–30	
	Lucouz (Lukovca)	31, 38–40	
	Vokrosi (Vokrogu)	32–36	
	Doleine (Dolenje)	44–46, 50, 55	
	Bresova Raun (Brezova ravan)	47–48	
	Gratscheniz (Gračnica)	49	

V Širju je v istem času zabeleženih enajst hišnih številk. Vsa ostala naselja in zaselki so bili numerirani v skupnem sklopu. Številke hiš so si sledile od Suhadola, preko Zidanega Most, današnjega Velikega Širja, Spodnjega in Zgornjega Brezna, preko Straž do Lukovice, kot je razvidno iz tabele. Franciscejski kataster tako v Velikem Širju ne navaja h. št. 9, 12 in 16. Številčenje hiš v vasi Širje se ni bistveno spremenilo vse do leta 1960. Tako so hiše iz druge polovice 18. stoletja nosile iste hišne številke skoraj dvesto let. Obsežnejše menjave hišnih številk na področju Velikega Širja so bile izvedene v letih 1809, 1889 in 1958.

Stanje hiš k. o. Marija Širje v času nastanka franciscejskega katastra (l. 1826) <i>vir: Arhiv Republike Slovenije, SI AS 177/C/F/C404 Širje</i>			
ime naselja	sestavni deli naselja	hišne številke	opombe
Šavna peč	Šavna peč	1–4, 7–10, 12 in 14	
Širje	Širje	1–11	
Veliko Širje	Suhadol	1–8	mlin s h. št. 8 je bil v jožefinskem katastru voden pod Zidani Most
	Zidani Most	10–11, 24	
	Brezove njive	13–15	
	Dolenje	18–19*, 26, 28, 33, 36–37, 41–43	* napaka v zapisu popisovalca, pravilno je h. št. 17
	Spodnje Brezno	19–21	
	Zgornje Brezno	22–25	
	Straže	27, 29–30	
	Lukovica	31–32, 34–35, 38–40	

Do prvih manjših sprememb v številčenju je pri posameznih primerih prišlo že med leti 1800 in 1810, do večjih sprememb pa z bliskovitim razvojem Zidanega Most ob izgradnji železnice (l. 1845–1849), ko se je število hiš iz prvotnih štiri več kot podeseterilo. V času gradnje železnice je bilo postavljenih veliko barak, ki večino-

Domačije Zidani Most (Ponte Murato / Steinbrucken) do 1850

Pred izgradnjo južne železnice je bil Zidani Most naselje s štirimi družinami. Številčenje hiš je bilo izvedeno v okviru številčenja okraja Velikega Širja, ki se je razprostiralo od Suhadola pa vse do Brezove ravni na meji z Rimskimi Toplicami. Tako so domačije po jožefinskem katastru na Zidanem Mostu, kakor so naslavljali kraj v 18. in 19. stoletju, zajemal hišne številke od Veliko Širje 8 do Veliko Širje 12.

Izris vasi Zidani Most v l. 1794 (detalj mape; AS 1068 2–328).

Že v začetku 18. stoletja se na tej ledini pojavlja priimek: Stamižar¹ (l. 1701). V jožefinskem katastru se pri opisu parcel navajajo ledinska imena kot so: Kobiljek (Kobilieck), Krajech, Kriva peč (Kriva petsch), na robu (na Robuh), pri kozolcu (per Kosouz), pri podu (per podu), pri Savinji (per Savini), Rigl,² Sevnik (Seunig), u bregu (u bregech).

Priimki
Ledinska imena

Seznam domačij po jožefinskem katastru iz l. 1787				
vir: Arhiv RS, SI AS 1110 Jožefinski kataster za Štajersko, 1784-1790				
današnji naslov	kat. št.	stare hišne številke	gospodar	domače ime
–	556/17	Sidan Must	Anton Krajnc	Ritovšek (<i>mlin na Kobileku; pri slapu med prehodoma čez tire</i>)
–	555/16	Sidan Must 9	Tomaž Urbič	Urbič
–	550/11	Sidan Must 10	Georg Zöhrer	Hoffern
–	548/9 in 546/7	Sidan Must 11 in 12	Martin Urbajs	Urbajs

Franciscejski kataster na področju Zidanega Mosta navaja štiri domačije.

Seznam domačij po franciscejskem katastru iz l. 1826				
vir: Arhiv RS, SI AS 177 Franciscejski kataster za Štajersko, 1823-1869				
današnji naslov	kat. št.	stare hišne številke	gospodar	domače ime
–	101	Suha Dol 8	Mihael Potušek	Ritovšek
–	109	Steinbrucken 10	Marija Hoffern	Hoffern
–	111/2 in 114	Steinbrucken 11	Gašper Urbajs	Urbajs
Zidani Most 11	117	Steinbrücken 9/24	Max Posch	Klančnik / Poš (<i>krčma, na tem mestu pred tem cerkev sv. Egidija</i>)

Iz obdobja pred železnico je v Zidanem Mostu ostal le del Poševe hiše, ki je locirana na levi strani železniške proge proti Celju, tik pred njenim zavojem čez železniški most.

¹ Antony Stamisar ex Ponte Murato; R R 1700–1725
² glej "Rigl [Zidani Most]" na strani 17

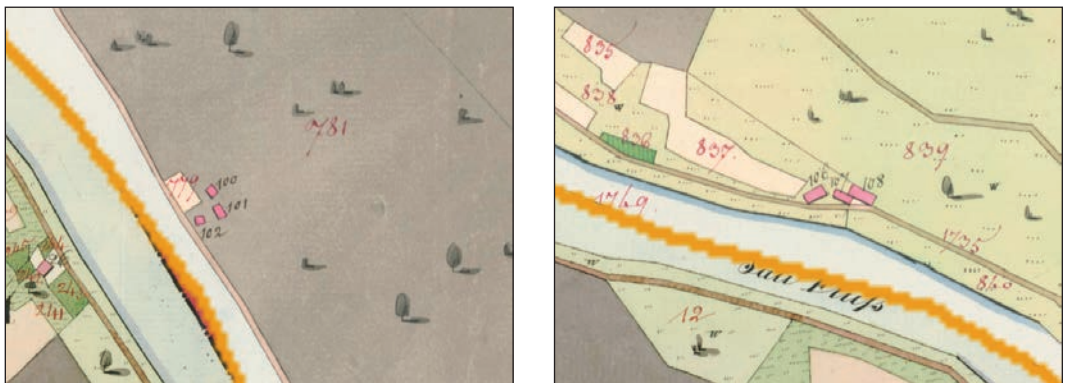
Ritovšek / Müller (Mlinar)

kat. št. o. 101 (franciscejski kataster; C404)
kat. št. 556/17 (jožefinski kataster; 142/349)

Prvi najden zapis domačega imena Müller sega v l. 1836.³ Znano tudi kot mlin na Kobilniku, ki se navaja že v jožefinskem katastru (l. 1787). Na karti iz l. 1794 je razvidno, da sta domačijo tvorila dva objekta na desni strani potoka, dobrih trideset let kasneje (franciscejski kataster) so domačijo tvorili trije objekti. Domačija je po franciscejskem katastru imela tudi vinogradno posest s kletjo (kat. št. 103)⁴. Domačija je bila odstranjena pri gradnji železniške proge Celje – Ljubljana. Na tem mestu je sedaj vodno zajetje Frankov vrelec (glej "Frankov vrelec" na strani 51) Na nasprotnem bregu Save stoji danes hiša Podkraj 13.

nosilni priimki: Krajnc | Potušek

[1787/1836] **Sidan Must / Suhadol 8:** 1787 [jožef. kataster] gospodar Krajnc Anton; 1793 [MŠ P 1789–1840] poroka Martin Klinc in Ana Jochoterin (Mokotar ?); 1807 [R S 1804-1839] umrl Anton Krajnc (65); 1812 [MŠ S 1788–1840] umrla Helena Krajnc (41); 1826 [fran. kataster] gospodar Mihael Potušek (Ritovšek) mlinar na Kobilniku; 1828,⁵ 1831 in 1836 [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca mlinar Mihael Potušek in Jožefa Murn.

Izris domačije Ritovšek (levo) in Urbič (desno) na franciscejskem katastru iz začetka 19. st. (detalj mape; Arcanum.com; Habsburg Empire – Cadastral maps (XIX. century)).

Urbič

kat. št. 555/16 nato 562 in 563 (jožefinski kataster; 142/349)

Domačija se v franciscejskem katastru ne navaja. Morda je tedaj spadala pod domačijo Hoffern, ki je imela poleg objektov v pristanu v posesti tudi tri objekte (kat. št. 106–108) malo višje proti toku Save, tik pod današnjo Kurjo vasjo.

nosilni priimki: Urbič | Pepelnak

[1787/1820] **Sidan Must 9:** 1787 [jožef. kataster] gospodar Tomaž Urbič (Urwitsch) dopisan Paul Powulschey; 1820 [jožef. kataster] gospodar Matija Pepelnak.

Zierer (Cerar) / Höffern⁶

kat. št. o. 109 (franciscejski kataster; C404)
kat. št. 550/11 nato 557 (jožefinski kataster; 142/349)

Splavarski pristan in brod – objekta sta bila porušena ob gradnji železnice. Puff navaja, da lastniki krčme izvirajo iz plemstva v Saalfeldu (Maria von Höffern Edlen zu Saalfeld).⁷ Dejansko gre za Marijo r. Oblak iz Kamnika, trikratno vdovo (Cerar, Čermel) na zadnje poročeno von Höffern (kranjska plemiška družina).

nosilni priimki: Zörer (Zierrrer) | Čermel | Höffern

[1770/1848] **Sidan Must / Steinbücken 10:** 1770 in 1772 [R R 1749–1784] rojstvo otroka zakonca Jurij in Neža Zierer; 1785 [R R 1784–1794] rojstvo otroka zakonca Jernej Zehrer in Marija r. Potočin; 1787 [jožef. kataster] gospodar Georg Zöhrrer; 1787 [R S 1804-1839] umrla Gertraud Zierrrer (84); 1790 [MŠ S 1788–1840] umrl Primož Koss (34); 1791 [R S 1804-1839] umrl krčmar Jurij (Georg) Zierrrer (80); 1792 [MŠ S 1788–1840 in R S 1804-1839] umrla Marija Zierer (30);⁸ 1799 [MŠ S 1788–1840 in R S 1804-1839] umrl Jernej Zierrrer (43/40);

1800 [MŠ P 1789–1840] poroka g. Franc Čermel (Tschermerl) in Marija Oblak odv. Cerar; 1805 in 1806 [R R 1795–1811] rojstvo otroka zakonca Franc Velles Tshermel in Marija Oblak; 1806 [R S 1804-1839] umrl Franc Čermel (64); 1809 [R P 1784–1816] poroka g. Franz Höffern Saalfeld/Sallfeld in Marija Oblak odv. Čermel; 1820 [jožef. kataster] gospodarica vdova Höffern; 1820 [MŠ P 1789–1840] poroka Johan Stallner (trgovec iz Sevnice)⁹ in Terezija Zürrer; 1823 [MŠ P 1789–1840] poroka Franc Grosman in Ivana Čermel; 1826 [MŠ S 1788–1840] umrl Andrej Jevševar (34); 1826 [fran. kataster] vdova Marija Höffer;¹⁰ 1833 [MŠ P 1789–1840] poroka Jurij Jahebeg in Antonija Čemel; 1841 [MŠ P 1841–1852] poroka Jožef Zamloch in Marija Urbajs (Steinbruck 10); 1843 [MŠ P 1841–1852] poroka g. Anton Werdnik (Radeče 23) in Jožefina Čermel; 1848 [MŠ S 1850–1900] umrl pek na žel. Joane Baptista Nais (40).

Izris domačiji Cerar (109–111), Urbajs (111/2) in Klančnik (117) na franciscejskem katastru iz začetka 19. st. (detalj mape; Arcanum.com; Habsburg Empire - Cadastral maps (XIX. century)).

POSESTNIKI
1787
Anton KRAJNC
1826
Mihael POTUŠEK

POSESTNIKI
1787
Georg Zöhrrer
1800
Franz Tschermerl
1826
Maria Höffern

POSESTNIKI
1787
Tomaž URBIČ
1820
Matija PEPELNAK

³ Marija Širje 1826–1850, str. 18

⁴ v bregu, blizu današnjega prvega prehoda čez žel. progo v smeri proti Hrastniku (op. a.)

⁵ Suhadol 9

⁶ Jelovšek (1972), str. 62

⁷ Puff (1847), str. 84

⁸ v naslednjem letu (1793) se je mož Jernej poročil z Marijo Oblak iz Kamnika; Zelič, Z. O., (2022)

⁹ Zelič, Z. O., (2022)

¹⁰ umrla 11. aprila 1853 v Celju; Zelič, Z. O., (2022)

Urbajs¹¹

kat. št. o. 111/2 in 114 (franciscejski kataster; C404)
kat. št. 548/9 (h. št. 11) in 546/7 (h. št. 12) nato 554 (jožefinski kataster; 142/349)

V jožefinskem katastru se Martin navaja še kot gospodar pri h. št. 55 (kat. št. 553/14).

nosilni priimki: Urbajs

[1778/] **Sidan Must / Steinbücken 11 in 12:** 1778, 1780, 1781, 1783 in 1785 [R R 1749–1784 *in* R R 1784–1794] rojstvo otroka zakonca Martin Urbajs in Marija r. Gorišek; 1787 [jožef. kataster] gospodar Martin Urbajs (Urwais); 1809 [R R 1795–1811] rojstvo otroka zakonca Gašper Urbajs in Marija Berdajs; 1813¹² [L R 1809–1841] rojstvo otroka zakonca Gašper Urbajs in Marija Berdajs; 1814 [MŠ P 1789–1840] poroka Jakob Stephavnik in Ana Domin; 1826 [fran. ka-taster] gospodar Gašper Urbajs; 1826 [MŠ S 1788–1840] umrl Martin Urbajs (75); 1827 [L R 1809–1841] rojstvo otroka zakonca Gašper Urbajs in Marija Berdajs; 1830 [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca Gašper Urbajs in Marija Berdajs; [1833/46] **Steinbücken 12:** 1833 [MŠ P 1789–1840] poroka Johann Pleskovič in Jo-žefa Urbajs (hči Gašperja); 1846 [MŠ S 1840–1854] umrl mizar pri žel. Nicolo Za-ninotti (31).

Klančnik / Poš [sedaj Zidani Most 11]

kat. št. o. 117 (franciscejski kataster; C404)

*Prvi najden zapis domačega imena Klančnik sega v l. 1830.*¹³
Krčma, ki je bila zgrajena na mestu cerkve sv. Egidija (glej "Poševa hiša" na strani 41). Gre za edini obstoječi objekt, ki je prvotno zgrajen pred železnico.

nosilni priimki: Jeretin | Poch

[1826] **Steinbücken 24:** 1826 [fran. kataster] gospodar Franc¹⁴ Jeretin (Celje); [1828] **Steinbücke 9:** 1827, 1828 in 1830 [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca krčmar g. Anton Jeretin vlg. Klančnik in Marija Zorer; 1832 [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca uradnik k. k. Franc Skalla in Julija Skalla.

Stanje po izgradnji južne železnice (od l. 1850)

Popis prebivalstva

Če uradni podatki ob začetku gradnje južne železnice (l. 1845) navajajo samo štiri stanovanjske hiše v kraju, pa se je 25 let kasneje ta številka povzpela na 38. Zara-di že omenjenih prostorskih omejitev se širitev kraja skozi čas ni nadaljevala, tako je dobrih sto let kasneje (l. 1946) po podatkih šolskega učitelja Zidani Most zaje-mal 34 stanovanjskih hiš. Do znatnega porasta ponaseljenosti pa je prišlo v okolici, predvsem levem bregu Savinje v naselju Majland, bližnjih Brišah in Velikem Širju. Naselje Vila, ki izhaja iz industrijskega naselja oljarne, se je razširilo šele v šestde-

¹¹ Jelovšek (1972), str. 62

¹² hišna št. ni navedena (op. a.)

¹³ Marija Širje R 1826–1850, str. 5

¹⁴ Morda gre za napako pri zapisu imena v franciscejskem katastru, saj vsi drugi viri navajajo ime Anton in ne Franc.

setih letih 20. stoletja, vzrok gre iskati v izgradnja nove šole, v neposredni bližini, v začetku petdesetih let.

Glede na uradne podatke popisa prebivalstva je bilo stanje prebivalstva in hiš v Zi-danem Mostu med l. 1870–1910 naslednje.

Popis prebivalstva med l. 1870–1910				
<i>vir: Krajevni repertorij za Štajersko</i>				
ime naselja in leto	št. hiš	moški	ženske	skupaj
1870 – Zidani Most	38	211	147	358
1880 – Zidani Most	32	189	177	366 ¹⁵
1890 – Zidani Most	29	163	136	299 ¹⁶
Kurja vas	5	13	13	26
Zidani Most	24	150	123	273
1900 – Zidani Most	35	172	170	342 ¹⁷
Kurja vas	5	–	–	26
Zidani Most	30	–	–	316
1910 – Zidani Most	37	197	148	345 ¹⁸
Kurja vas	4	–	–	15
Zidani Most	33 (21+12)	–	–	330 (301+29)

Okoliš Železniška postaja

Železniška postaja

[1850/95] **Steinbrück station gebäude:** 1850 [MŠ S 1850–1900] umrla ga. Aloisia Čzastka (30); 1851 [MŠ S 1850–1900] umrl Pietro Vizzaro (Vicenza) (35); 1851 [MŠ P 1841–1852] poroka Heinrich Hofman (strojevodja) in Maria Glarmayer; poro-ka Carl Š Schubert (strojevodja) in Luise Krall; poroka Joseph Fink (strojevodja) in Josephine Krall; 1851 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca blagajnik g. Wil-helm Laytmayer in Ana Tomc; rojstvo otroka zakonca Ludwig Welkhamer (žel. uslužbenec) in Ana Zicherl; rojstvo otroka zakonca Peter Polle (čuvaj v skladišču) in Juliana Skaler; 1852 [MŠ P 1841–1852] poroka g. Carl Poetner (žel. uradnik) in Ca-rolina Avgusta Beck; poroka skladiščni del. Matija Marn (Rodica) in Helena Poga-čar; poroka Anton Franke (premikač) in Ana Kowarzik; poroka Primož Lauritscher (skladiščni del.) in Katarina Regouz; 1852 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakon-ca Moritz Reisser (poštni uradnik) in Katharina Fruhling; rojstvo otroka zakonca Johann Bapt. Lilleg (javni uslužbenec) in Maria Erhardt; 1853 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Rudolf Willner (k.k. inženir) in Caroline Scheck; 1853 in 1854 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Johan Prugger (bahnamtbeamter) in Loise Kaiser; 1854 [MŠ S 1850–1900] umrl višji komisar g. Anton Pessarič (60); 1854 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Wendelin Otto Colerus von Geldern (k.k. žel. uradnik) in Josepha Erschen; rojstvo otroka zakonca Moritz Reisser (poštni uradnik) in Katharina Fruhling; rojstvo otroka zakonca Josef Zillich (žel. uradnik)

¹⁵ od tega 108 Nemcev in 5 drugih narodnosti

¹⁶ od tega 141 Nemcev

¹⁷ od tega 75 Nemcev in 264 Slovencev

¹⁸ od tega 82 Nemcev in 3 tujci

POSESTNIKI
1824
Anton TESSITORI
1824
Franc JERETIN
1826
Max POSCH

in Elise Matzinger; 1855 [MŠ S 1850–1900] umrl poštni uradnik g. Moritz Reiser (36); 1855 [MŠ P 1850–1900] poroka Johan Schocher in Elisabeth Grat; 1855 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Josef Kustor (restavrant) in Ana Stamen; rojstvo otroka zakonca Rudolf Willner (k.k. inženir) in Caroline Scheck; rojstvo otroka zakonca Wendelin Otto Colerus von Geldern (k.k. žel. uradnik) in Josephine Erschen; 1856 [MŠ S 1850–1900] umrla g. Suzana Halter (41); 1856 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Rudolf Willner (k.k. inženir) in Caroline Scheck; rojstvo otroka zakonca Martin Reitsamer (poštni uradnik) in Teresa Prehauser; 1857 [MŠ P 1850–1900] poroka Johan Galius (postajni delavec) in Helena Zorko; 1857 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Josef Kustor (restavrant) in Ana Stamen; 1858 in 1859 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Martin Reitsamer (poštni uradnik) in Tereza Prehauser; 1861 [MŠ S 1850–1900] umrl Josef Riegel (52); 1862 [MŠ S 1850–1900] umrla kuharica Jožefa Rausch iz Slovenskih Konjic (36); umrla žena poštnega urad. ga. Terezija Reitsauer r. Prehauser (33); umrla Ana Klusa Ritter von Scherer (16); 1863 [MŠ S 1850–1900] umrl strojevodja Ferdinand Schäsel (50); umrla žena žel. uradnika ga. Elise Samunet (50); umrl premikač Anton Frnek

Na risbi iz l. 1849 je razvidno, da je bil kraj posut s številnimi majhnimi lesenimi barakami, ki so jih skozi čas zamenjale zidane večje stavbe. Glede na stilistični izris objektov pa lahko z veliko gotovostjo trdimo, da si je risar pri natančnosti upodobitve realnega stanja verjetno dopustil kar precej umetniške svobode. (Sandmann)

Na risbi, ki je nastala sedem let kasneje (1856) vidimo več objektov, ki so upodobljeni precej bolj realistično, sklepati gre, da gre za veliko bolj realistično upodobitev realnega stanja v kraju. V levem predelu detajla risbe je upodobljen predel imenovan Benetke, ki je kmalu po izgradnji železnice, za razliko od Majlanda izginil. V ozadju je dobro razvidna upodobitev poti 'čez Rigl'. (Fiedler)

(42); 1863 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Ignac Pöch (inženir pri Sudbahn) in Cecilie Evlyn von Scherer; rojstvo otroka zakonca Anton Strial (inženir pri Sudbahn) in Agnes Glösel; rojstvo otroka zakonca Janez Dobern timer (žel. uradnik) in Jožefa Schwarg; rojstvo otroka zakonca Josef Wolfraum (žel. čuvaj) in Marija Wouk; 1864 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca g. Eduard Eizeltauer (žel. uradnik) in Katarina Hofmann; rojstvo otroka zakonca Franc Posenig (žel. uradnik) in Katarina König; 1865 [MŠ S 1850–1900] umrl natakar Vincenc Wolfgang (17); 1865 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Josef Wolfraum (žel. čuvaj) in Marija Wouk; rojstvo otroka zakonca g. Josef Schutz (bier kassir) in Amalija Tribuč; rojstvo otroka zakonca Josef Schuster (skladiščni nadzornik) in Marija Trink; rojstvo otroka zakonca Ignac Pöch (inženir pri Sudbahn) in Cecilie Evlyn von Scherer; 1866 [MŠ S 1850–1900] umrl Jožef Petri (46); umrl poštni uradnik g. Karl Schober (28); 1866 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Josef Wolfraum (žel. čuvaj) in Marija Wouk; rojstvo otroka zakonca Aleksander Hayd Edler r. Hagdegg (vitez in žel. urad.) in Antonia Führer; rojstvo otroka zakonca Jožef Dienst (preglednik) in Alojzija Leitkart; rojstvo otroka zakonca Leopold Glückselig (šef postaje) in Hermine Spitzer; rojstvo otroka zakonca Carl Schober (poštni uradnik) in Amalija Kratzen; rojstvo otroka zakonca Gabriel Dragelj (preglednik) in Helena Sterniša; 1876 [MŠ P 1850–1900] poroka Eugen Marija Heinrich (Brun) in Ana Maria Schwarz; 1877 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Eugen Studeny (žel. uradnik) in Marija Švarc; 1878 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Jožef Dusel (žel. uradnik) in Marija Patat; 1887 [R P 1887–1922] poroka Julius Stelzer in Ludmilla Macun (Radeče 30); 1890 [R P 1887–1922] poroka poštni asistent Herman Welzl in Marija Čamernik (Radeče 60); 1894 [R P 1887–1922] poroka natakar Jožef Vratinčič in krčmarica Marija Pust (Radeče 60); 1894 [MŠ S 1850–1900] umrl mezdni delavec Andrej Aljančič (63); 1895 [MŠ S 1850–1900] umrl vodja kurilnice Franc Lukesig (39); 1895 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Franc Magale (telegrafist) in Rozalija Moser; 1896 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Oskar Fortis (žel. uradnik) in Olga Heckel; 1896 [R P 1887–1922] poroka natakar Matej Likon (Postojna) in natak arica Franciška Krašovec (Radeče 37); 1899 [MŠ S 1850–1900] umrl višji inženir Johan Sobolenski (57); 1899 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Martin Gril¹⁹ (žel. čuvaj) in Alojzija Režman; rojstvo otroka zakonca Franz Wolf (žel. uradnik) in Ana Schart;

1900 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Karl Kneisel (žel. asistent) in Neža Stergar; 1906 [R P 1887–1922] poroka poštni uslužbenec Karel Pšeničnik in učiteljica Marija Praprotnik (Radeče 56);

[1909/13] **Steinbrück 8:**²⁰ 1964 [ZAC/1023] v družbeni lasti; stanovalci: Šuligoj Anton in Zofija.

[1853/58] **Station Steinbrücken 1:** 1853, 1855,²¹ 1857 in 1858²² [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Carl Sunko (trgovca) in Ana Burja.

[1852/58] **Station Steinbrücken 2:** 1852 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Carl Sunko (trgovca) in Ana Worja;

[1851/52] **Station Steinbrücken 5:** 1851 [MŠ P 1841–1852] poroka Johan Deučer

¹⁹ l. 1905 prejel nagrado za reševanje uganke; Domoljub: slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo (19. 10. 1905), letnik 18, številka 20.

²⁰ ZAC / 1023; Änderung ausweis für das Jahr 1914; zapis 21

²¹ ni navedena h. št. (op. a.)

²² ni navedena h. št. (op. a.)

(Maribor) in Jožefa Kramer; **1852** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Johann Deutscher (mizarski mojster) in Jožefa Kramer.

[1858] **Station Steinbrücken 11:** **1858** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Alojz Baner (upokojeni poročnik) in Magdalena Svegliato.

Poštna stavba

[1864] **Steinbrücken Postamt Gebäude:** **1864** [MŠ P 1850–1900] poroka Alojz Stražek (Laško) in Katarina Juvan.

Skladišče premoga

[1847/50] **Steinbrück kohlemagazin:** **1847** [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca vodja portirjev Karl Pfaifer in Terezija Košiček; **1850** [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca vodja portirjev Vencel Pribill in Ana Ruczicka.

V letih, predvsem takoj po izgradnji železnice, so nekaj objektov namesto s hišno številko v matičnih knjigah opisovali kar z izrazom ‘državna posest’ (Erarisches Gebäude). Po predvidevanjih gre za objekte, ki so bili v lasti železnice, čuvajnice, pomožna poslopja, z veliko verjetnostjo pa je zajemala tudi objekte v Kurji vasi.

Erar gebäude

popis vseh naslovov erar gebäude okoliš železniška postaja

[1852/61] **Steinbrück station erar gebäude:** **1852** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Franc Verbič (skladiščni nadzornik) in Marija Dolinar; rojstvo otroka zakonca skladiščnik (aufleger bei k.k. magazin) Mihael Götzl in Elizabeta Šemen; rojstvo otroka zakonca Josef Zillich (javni uslužbenec / k. k. bahnamtbwarstaed) in Elise Matzinger; rojstvo otroka zakonca Anton Frank (premikač) in Anna Kovarzik; rojstvo dvojčkov zakonca Matija Paul (postajni čuvaj) in Jožefa Piller; **1853** [MŠ P 1850–1900] poroka Anton Kodrič in Neža Wirk; poroka h. Balthasar Hajek in Jožefa Jelovšek; **1853** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Wenzl Hoor (konduktor) in Marija Thurner; rojstvo otroka zakonca Martin Reitsamer (poštni uradnik) in Teresa Prehauser; rojstvo otroka zakonca Joseph Fink (mashinefuhrer) in Jožefa Kralj; rojstvo otroka zakonca Mihael Puklitsch (station meister) in Ana Gartner; rojstvo otroka zakonca Johan Weinhardt (k. k žel. uradnik) in Mariana Mischansky; **1854** [MŠ S 1850–1900] umrl g. Anton Nodl (34); **1854** [MŠ P 1850–1900] poroka Anton Obrul (žel. čuvaj) in Frančiška Martschink; poroka Johan Potonieš (portir) in Ana Maria Lang; **1854** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Franc Verbič (skladiščni nadzornik) in Marija Dolinar; rojstvo otroka zakonca Lovrenc Vrhovec (aufleger bei k. k. magazin) in Elizabeta Pavšek; rojstvo otroka zakonca Martin Reitsamer (poštni uradnik) in Teresa Prehauser; rojstvo otroka zakonca Johan Weinhardt (k. k žel. uradnik) in Mariana Mischansky; rojstvo otroka zakonca Leopold Preyssler (k. k. postajni čuvaj) in Clara Todt; **1855** [MŠ S 1850–1900] umrl Johan Verbič (35); umrl Wenzel Engelberger(31); umrla Alojzija Wirnig (40); **1855** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Josef Zillich (žel. uradnik) in Elise Matzinger; **1856** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Johan Haslinger (maschinfuhrer) in Maria Gradt; rojstvo otroka zakonca Lovrenc Vrhovec (aufleger bei k.k. magazin) in Elizabeta Pavšek; rojstvo otroka zakonca Georg Birtler (k. k uradnik) in Rosalia Rigler; rojstvo otroka zakonca Johan Weinhardt (k. k žel. uradnik) in Mariana Mischansky; **1857** [MŠ P 1850–1900] poroka Franc Vovk in Marija Krauš; poroka

Matija Gergerič (premikač)in Marija Jakon; **1857** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Josef Zillich (žel. uradnik) in Elise Matzinger; rojstvo otroka zakonca Jožef Korošec (kovinar) in Terezija Ruckl; rojstvo otroka zakonca Jakob Pritt (žel. uradnik) in Frančiška Herkov; rojstvo otroka zakonca Joseph Popl (uradnik) in Ana Thillinger; **1858** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Franc Verbič (skladiščni nadzornik) in Marija Dolinar; rojstvo otroka zakonca Josef Zillich (žel. uradnik) in Elise Matzinger; **1859** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Johan Tominetz (najemnik)²³ in Johanna Ruckl; rojstvo otroka zakonca Franc Lager in Josephine Paulin; rojstvo otroka zakonca Franz Posineg (telegrafist) in Marija Konig; rojstvo otroka zakonca Josef Schuster (skladiščni nadzornik) in Marija Trink; **1861** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Avgust Jechl (inž. pri Südbahn) in Johanna Hucokovsky.

brez številke

popis vseh brez številke okoliš železniška postaja

[1850/56] **Steinbrück station:** **1850** [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca ing. g. Josef Čzastka in Louise Götzl; **1850** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca uradnik Wenzl Hoor in Maria Thurner; **1851** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Franz Bouha (skladiščnik) in Marija Zajc; rojstvo otroka zakonca strojevodja (mashinefuhrer) Joseph Fink in Jožefa Kralj; rojstvo otroka zakonca Peter Polle (čuvaj v skladišču) in Juliana Skaler; **1852, 1853, 1854 in 1856** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Franz Joseph Sartory (podjetnik) in Fani Gordo; **1856** [MŠ S 1850–1900] umrl Peter Spodič (32).

baraka

popis vseh baraka okoliš železniška postaja

[1850/55] **Steinbrück station baracke:** **1850** [MŠ S 1850–1900] umrl Johan Mikuš (Vinadol) (15); umrla Antonija Valent (62); **1851** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Anton Fantina (zidarski mojster) in Maria Bernardo; **1852** [MŠ S 1850–1900] umrl Giorgio Fortini(56); **1852** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Nikolas Fessler (skladiščnik) in Barbara Korej; rojstvo otroka zakonca Lovrenc Vrhovec (aufleger bei k. k. magazin) in Elizabeta Pavšek; **1853** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Oswald Pilon (mizar pri železnici) in Neža Puhar; **1855** [MŠ P 1850–1900] poroka Tomas Zemanek in Jožefa Kony.

Čuvajnice

žel. čuvajnica 255

1855 [MŠ P 1850–1900] poroka Anton Frank (wagonmeister) in Ana Kowarzik (Kovachika); **1874** [MŠ P 1850–1900] poroka g. Johann Berbuč (profesor iz Pazina, HR) in Francisca Schwarz.

žel. čuvajnica 256

1856 [MŠ P 1850–1900] poroka Jožef Likar (nadomestni čuvaj) in Katarina Medved; **1867** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Ignac Rajer (portir) in Wilhemine Müller; rojstvo otroka zakonca Josef Wolfrum (žel. nadzornik) in Marija Vovk; **1867** [MŠ P 1850–1900] poroka Gabrijel Dragelj in Helena Sterniša; **1868** [MŠ R

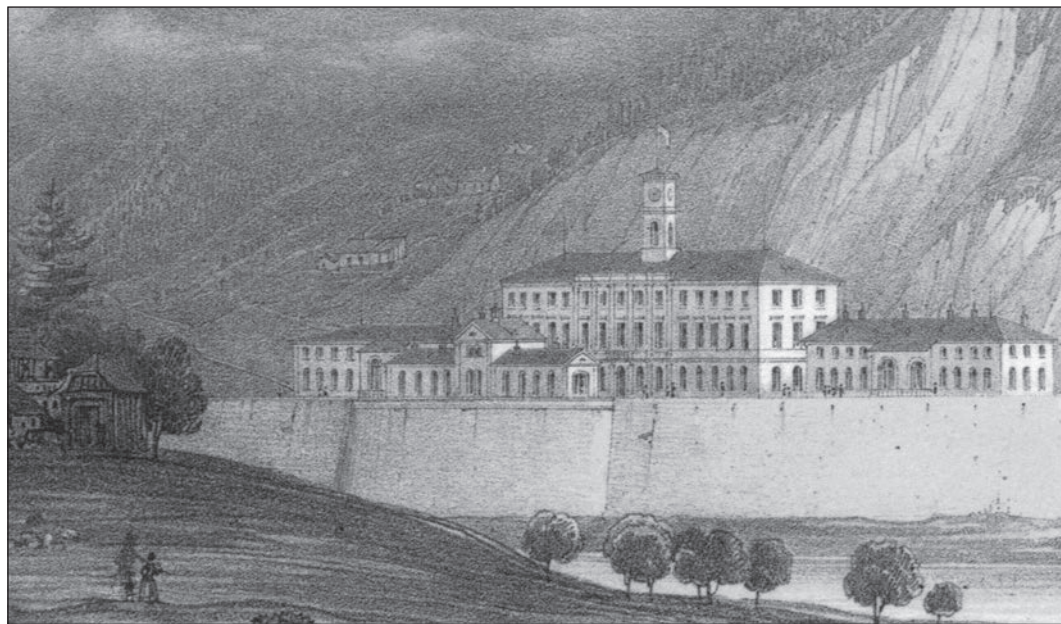
23 diurnista – zaposli ga državna uprava in ga plačuje dnevno

1850–1900] rojstvo otroka zakonca g. Josef Schulzbier (žel. uradnik) in Amalija Tribuč; rojstvo otroka zakonca Janez Podobnik (sodar) in Marija Intihar; rojstvo otroka zakonca Matija Borišek (žel. čuvaj) in Katarina Fohn; rojstvo otroka zakonca Danijel Dragelj (preglednik) in Helena Strniša; rojstvo otroka zakonca Anton Möller (žel. uradnik) in Antonia Thum; rojstvo otroka zakonca Josef Wolfrum (žel. nadzornik) in Marija Vovk; 1869 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Anton Möller (žel. uradnik) in Antonia Thum; rojstvo otroka zakonca Josef Wolfrum (žel. nadzornik) in Marija Vovk; 1876 [MŠ S 1850–1900] umrl Matija Lauše (65); 1876 in 1882 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Jožef Skandre (kupler / žel. čuvaj) in Frančiška Lavtižer.

žel. čuvajnica 257 / 557 / 503

1851 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Matija Stengel (žel. čuvaj) in Ana Sor; 1853 [MŠ P 1850–1900] poroka Marko Fritz in Maria Kurz; 1853 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Marko Fritz (signal wachter) in Marija Knez; rojstvo otroka zakonca Joseph Popl (uradnik) in Ana Thillinger; 1856 [MŠ P 1850–1900] poroka Franz Reichelt (žel. čuvaj) in Barbara Hartin; 1858 [MŠ P 1850–1900] poroka Andrej Majcen (Turje) in Jera Kladnik (Šavna peč 14); 1858 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Johan Holzl (žel. čuvaj) in Julijana Škofin; rojstvo otroka zakonca Andrej Majcen (začasni čuvaj) in Jera Kladnik; 1859 [MŠ P 1850–1900] poroka Jožef Urban (čuvajnica 264) in Lucija Sodin; 1859 [MŠ S 1850–1900] umrla Marija Sakovšek (40); 1860, 1862, 1865²⁴ in 1871 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Melhior Glavač in Marija Dolšek; 1878 [MŠ S 1850–1900] umrla Julijana Glavač (24); 1895 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Ignac Lončina in Marija Teršek; 1899 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Jožef Sorko in Ana Poček;

[1910] **Suhadol 557:** 1910 [R P 1887–1922] poroka davčni kontrolor Alojzij Klofutar (Radeče 9) in Marija Zorko.

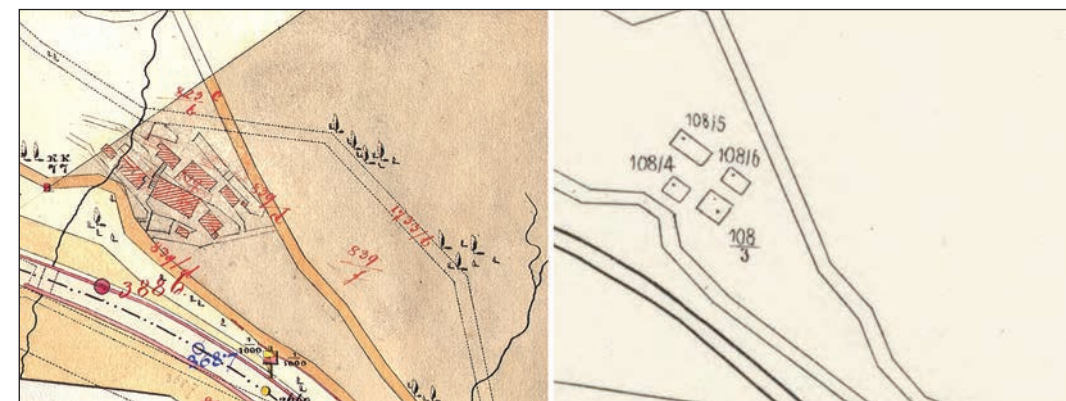

Prva znana upodobitev Kurje vasi nad železniško postajo. Detajl litografije F. X. Sandmann, l. 1849

Kurja vas (zaselek)²⁵

Ob poti v Širje, nedaleč nad železniško postajo, je tako na odkupljenem zemljišču v lasti železnice, nastala mini strnjena vasica imenovana Kurja vas (Hühnerdorf). Nastala je verjetno že ob gradnji železnice, objekti so bili številčeni v okviru Zidane-ga Mosta, njeno ime pa se v obstoječih zapisih omenja l. 1873 (Alojz Urbančič, premikač iz Kurje vasi).²⁶ V l. 1900 časnik Grazer Tagblatt navaja, da delavska kolonija Benetke ob nabrežju Save zajema pet koč.²⁷ Precej zagotovo je pisec članka naredil napako pri poimenovanju in je opisoval Kurjo vas, saj je naselje imenovano Benetke ležalo na lokaciji današnje cementarne in je izginilo kmalu po zaključku gradnje južne železnice. Število domačij v Kurji vasi se je skozi čas spreminjalo. V popravkih franciscejskega katastra je na področju Kurje vasi vrisanih sedem objektov s katastrskimi št. od 108/2 do 108/8, v začetku 20. st., kot smo že omenili je vas zajemala 5 koč, kasneje celo samo štiri objekte (kat. št. 108/3–108/6). V drugi polovici 19. stoletja je vas predvidoma zajemala hišne številke med (Steinbrück) 65 in 69, ob preštevilčenju ob koncu 19. stoletja pa (Steinbrücke) 2 do 5.

Pod vasjo so po II. sv. vojni zgradili oporni kamnit zid. Pred tem je bila strmina poraščena z grmovjem v katerem so se pasle kure. Morda je zaselek prejel ime prav zaradi tega.²⁸

□ □ Detajl načrta železnice iz katerega je razvidna tudi zasnova Kurje vasi.

□ □ Detajl katastrske mape Kurje vasi iz 20. st.; 108/4 – Skandre, 108/5 – Dobnikar, 108/3 – Krajnc in 108/6 – Ragazi

Koritnik / Dobnikar [sedaj Zidani Most 4]

kat. št. o. 108/5 (1860–Širje)

Stavba se beleži kot baraka, v stavbi je nekaj časa od l. 1865 naprej potekal tudi pouk. Tu je bila Koritnikova in nato Dobnikarjeva gostilna.

[1862/66] **Steinbrück 65:** 1862 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Carl Sunko (trgovec) in Ana Burja; 1866 [MŠ P 1850–1900] poroka učitelj Jožef Vračko (Turje) in Marija Kadunc (hči mežnarja).

[1871/1908] **Steinbrück 2:** 1871 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Martin Dobnikar (nosač) in Marija Sterniša; 1872 [MŠ P 1850–1900] poroka Matija Gergarič (Završje, HR) in Marija Gallacia; 1874 [MŠ P 1850–1900] poroka krčmar Alojz Moser in Klara Frank; 1887 [MŠ P 1850–1900] poroka skladiščnik Alojz Dobnikar in Antonija Turin (služkinja Zid. Most 33); 1887 [MŠ R 1850–1900] rojstvo neza-

²⁵ ZAC; k. o. Širje – posestni list 86

²⁶ Oklici župnije Loka 1873; oklic št. 5

²⁷ ANNO Historische Zeitungen und Zeitschriften; Grazer Tagblatt 3. Juni 1900

²⁸ informator Ljubo Krajšek

²⁴ v zapisu je sicer navedena št. 267, verjetno gre za napako

konskega otroka Frančiški Dobnikar; **1889** [MŠ R 1850–1900] rojstvo nezakonskega otroka Terezija Dobnikar; **1898** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Janez Paš (mlinar v cementarni) in Marija Breljih;

1906 [ZAC/1023] Koritnik Janez; **1908** [L okl 1908] oklic asistent na JŽ Ivan Sterniša sin Ivana in Marije r. Čot, ter Milica Jožefa Jakša hči Ivana in Jožefe r. Novak (Loka 18);

[1947] **Zidani Most 2: 1947** [ZAC/1430] Dobnikar Nada;

[1963] **Zidani Most 4: 1963** [R S 1963] umrl Franc Dobnikar²⁹ (76).

Ragazi [sedaj Zidani Most 7]

kat. št. o. 108/6 (1860–Širje)

Stavba se l. 1865–69 beleži kot baraka.

[1865] **Steinbrück 66: 1865** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka samske Ane Govedek; **1869** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Robert Ragaci (lampist) in Marjana Hovekar;³⁰

[1906/47] **Zidani Most 3: 1906** [ZAC/1023] Regazi Robert; **1911** [R P 1887–1922] poroka Ferdinand Simončič in Marija Zagorec (Radeče 128); **1947** [ZAC/1430] Jazbinšek Franc.

Krajnc [sedaj Zidani Most 6]

kat. št. o. 108/3 (1860–Širje)

Stavba se do l. 1860 beleži kot baraka.

[1860] **Steinbrück 68: 1860** [MŠ P 1850–1900] poroka Matija Borišek (nadomestni čuvaj) in Katarina Fon; **1873** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Alojz Urbančič (kupler) in Marija Trebše; **1880** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Janez Gole (nosač v skladišču) in Marija Pintar; **1881** [MŠ S 1850–1900] umrl krošnjar Johan Fohn (63); **1881** in **1884** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Janez Gole (nosač v skladišču) in Marija Pintar;

[1887/89] **Steinbrück 4: 1887** [MŠ S 1850–1900] umrl Matija Borišek (65); **1887** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Andrej Telebo (poštni. urad.) in Frančiška Višnikar; **1888** [R P 1887–1922] poroka Anton Sovre in Marija Romšak (Podkraj 19); **1888** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Matija Povše (žel. čuvaj) in Alojzija Klobasa; **1888** in **1889** [MŠ R 1850–1900] Andrej Telebo; **1889** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Andrej Telebo (poštni. urad.) in Frančiška Višnikar; **1890** [MŠ S 1850–1900] umrla Telebo Frančiška (27); **1892** [ZK 1860–Širje] lastnik Martin Šikovc; **1893** in **1894** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Mihael Gričer (premikač) in Ana Potušek; **1894** [MŠ S 1850–1900] umrla Katarina Borišek (75); **1895** in **1897** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Anton Gričer (krojač) in Marija Sovre; **1897** [R P 1887–1922] poroka čevljar Frančišek Konhajzler (Kompolje) in kuharica Marija Fištar; **1897** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Franc Konhajzlar (čevljar) in Marija Fišter; **1899** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Johan Malgaj (žel. uradnik) in Jožefina Stokl; rojstvo otroka zakonca Anton Goršek (skladiščnik) in Marija Flis.

1906 [ZAC/1023] Konhajzler Franc; **1942** [R R 1942] rojstvo otroka zakonca Jurij Jazbinšek in Marija Bostič;

[1947] **Zidani Most 4: 1947** [ZAC/1430] Krajnc Anton, Danica in Herman.

²⁹ žena Milka roj. Podmenik (op. a.)

³⁰ glej "Vrhovc [sedaj Obrežje 38]" na strani 382

Skandre [sedaj Zidani Most 5]

kat. št. o. 108/4 (1860–Širje)

[1859/91] **Steinbrück 69: 1859** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Primož Lavtižar (magazin auflegen) in Katarina Regouz;³¹ **1865** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Primož Lavtižar (nosač) in Katarina Rigovc; **1875** [L okl 1875] oklic Jožef Skandre (24) sin Franca in Neže r. Deželak (Majland), ter Franca Lautežar (21) hči Primoža in Katarine r. Regovc (Zidani Most 5); **1875** [MŠ P 1850–1900] poroka premikač Jožef Skandre (Laško 64) in Frančiška Lavtižar; **1875** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Jožef Skandre (premikač) in Frančiška Lavtižar; **1889** [MŠ P 1850–1900] poroka zakonca čevljar Andrej Nagode in služkinja Johanna Veit; **1890** in **1891** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Andrej Nagode (čevljar) in Johanna Veit;

[1897/1906] **Steinbrück 5: 1897** [MŠ S 1850–1900] umrl Anton Skandre (del. na žel.) (20);

1906 [ZAC/1023] Šklandra Frančiška; **1944** [R R 1943–45] rojstvo otroka zakonca Franc Smodej in Alojzija Zapušek;

[1947] **Zidani Most 5: 1947** [ZAC/1430] Smodej Franc; **1947** [R P 1947] poroka poštni uslužbenec Janez Pirš (Loke, Trbovlje) in Ema Smodej (roj. Podkraj 46).

Zidani Most (okolish)

brez številke

popis vseh brez številke okoliš Zidani Most

[1849/63] **Steinbrück: 1849** [MŠ S 1841–1854] umrl del. na žel. Johan Gozник (56); **1850** [MŠ P 1850–1900] poroka g. Franz Xav. Frümel in Maria Teresia Jessenko (Šentjakob 161); poroka Giuseppe Felice (Udine) in Katarina Candolini (Udine); poroka čevljarski mojster Ferdinand Zebisch (Gesslern 05) in Katarina Slana (Sche-rovinzen 32); poroka k.k. korporal Wenzl Hoor (17. pehotni polk) in Maria Thurne; poroka pakirnik Joseph Roth (Gradec) in Ana Margareta Jager; poroka kočijaž pri g. Sartoriju Lovrenc Krajšek (Selce pri Litiji 3) in Rozalija Miklavčič (Radova 5); poroka Johann Umvogel (čuvaj) in Jera Elbouscheg; poroka g. Wilhelm Leitmayer in Ana Tomz; **1850** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca nadskladiščnik Johan Tondolo in Elizabeta Wardian; rojstvo otroka zakonca skladiščnik Franc Verbič in Marija Doliner; rojstvo otroka zakonca skladiščnik Lorenz Werhovtz in Elizabeta Pavšek; **1851** [MŠ P 1850–1900] poroka čuvaj Leopold Preysler in Klara Todt; poroka vodja medicinskega osebja v bolnici Joseph Liebenwein in Neža Urbitsch; **1853** [MŠ P 1850–1900] poroka Joseph Popl in Ana Thillinger; **1856** [MŠ S 1850–1900] umrl kočijaž pri g. Šunku Anton Hochkraut (50); **1857** [MŠ S 1850–1900] umrl Adam Merz (54); **1858** [MŠ S 1850–1900] umrla Marija Blašek (36) žena direktorja cementrne Eduarda Blascheka; **1859** [MŠ P 1850–1900] poroka g. Joseph Habnit (čevljarski mojster) in Tereza Kreuzmahr; **1861** [MŠ S 1850–1900] umrla žena mojstra za izdelovanje iz svile Justina Draheim (74); **1861** [MŠ P 1850–1900] poroka Jakob Lebar in Josefa Knodl; **1863** [MŠ S 1850–1900] umrl delavec v pruhu Domenico Besan (40); **1863** [MŠ P 1850–1900] poroka Jožef Wolfraum (žel. nadzornik) in Marija Vovk.

³¹ navaja se opis baraka in ne številka hiše

baraka

popis vseh kjer je navedena stavba le kot baraka

[1847/99] **Steinbrück baracke:** 1847 [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca zidar Antonio Candolini in Marija Koley; rojstvo otroka zakonca palir³² Anton Fantina in Marija Bernarda; 1848 [MŠ S 1841–1854] umrl del. na žel. Leonardo Zamullo (27); umrl Benedict Rückl (74); 1848 [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca Anton Hochkraut (hlapec pri g. Sunku) in Apolonija Krampuš; 1849 [MŠ S 1841–1854] umrla Uršula Rünkl (24); umrla Ana Kopitar (22); umrla Marija Magdalena Kopitza (65); umrl Joseph Kopitzka (21); 1849 [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca Jožef Bosič in Katarina Grojner; rojstvo otroka zakonca mizar Jernej Keppa (Št. Jakob Litija) in Jera Zajc (del. na žel.); 1850 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Luka Mour (mizarski mojster) in Terezija Kemperli; 1851 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Anton Fantina (zidarski mojster) in Maria Bernardo; rojstvo otroka zakonca Jakob Martina in Juliana della Mea; 1852 [MŠ S 1850–1900] umrl Frank Dimnik (Ljubljana)(29); 1852 [MŠ P 1841–1852] poroka Jakob Martina (zidar) in Juliana Dellamea; 1853 [MŠ P 1850–1900] poroka Johan Loschinscheg (lampist) in Ana Radey; poroka Tomaž Vrhovec in Ana Vrečar; 1853 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Johan Boschinscheg (lampist) in Ana Radi; rojstvo otroka zakonca Joseph Pecenco (skladiščnik) in Alojzija Sandrini; rojstvo otroka zakonca Primož Lavtižar (magazin auflegen) in Katarina Regouz; 1854 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Jakob Pentčur in Tereza Volaj; rojstvo otroka zakonca Anton Kodrič (aufleger bey magazin) in Neža Wak; rojstvo otroka zakonca Jožef Koritnik (inwohner) in Katarina Zvanovič; rojstvo otroka zakonca Johan Deutscher (mizarski mojster) in Jožefa Kramer; 1855 [MŠ P 1850–1900] poroka uslužbenec trgovca g. Sunka Anton Hochkraut (Lože 5) in Apolonija Krampuš; 1856 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Jožef Koritnik (inwohner) in Katarina Zvanovič; rojstvo otroka zakonca Primož Lavtižar (magazin auflegen) in Katarina Regouz; 1857 [MŠ S 1850–1900] umrla Magdalena Kaiser (74); 1857 [MŠ P 1850–1900] poroka Franz Pischka (žel. čuvaj) in Neža Godnjovz; 1858 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Alex Zollner (sodar) in Helena Verhovnik; 1859 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Primož Lavtižar (magazin auflegen) in Katarina Regouz; 1864 [MŠ P 1850–1900] poroka trgovec Jožef Gelardo (Trst) in Ana Potočnik; 1864 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Franc Wolf (zimmerpolier) in Katarina Kumar; 1865 [MŠ P 1850–1900] poroka Johan Gorenc (delavec)in Margareta Breznikar; 1865 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Johan Gorenc (žel. delavec) in Marjeta Breznikar; 1866 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Johan Gorenc (žel. delavec) in Marjeta Breznikar; rojstvo otroka Johan Savšek (kovaški mojster) in žena Marija Kožar; 1868 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka Johan Savšek (kovaški mojster) in žena Marija Kožar; 1869 [MŠ S 1841–1854] umrl berač Martin Bajok (65); 1869 [MŠ P 1850–1900] poroka čuvaj v oljarni Johan Zaveršnik in Neža Kersnik; 1880 [MŠ S 1841–1854] umrl berač Anton Volaj (95); 1892 [MŠ S 1841–1854] umrl berač Tomaž Volaj (96); 1899 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Vincenc Tabor (tov. delavec) in Antonija Oblak.

[1849/51] **Steinbrück baracke 2:** 1849 [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca Pietro Marini in Elisabetha Fantini; 1851 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Pietro Marini (kuhar) in Elisabetha Fantini;

[1847/51] **Steinbrück baracke 3:** 1847 [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca zidar Šerafino Zamullo in Lauretia Giuliani; 1851 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Seraphin Zamolo (zidarski mojster iz Udin) in Lucretia Zuliani.

[1847] **Steinbrück baracke 5:** 1847 [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca Vincenc Verbovšek in Antonija Pavesič;

[1847] **Steinbrück baracke 8:** 1847 [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca zidar Antonio Martina Schioni in Pavlina Deleourini;

[1849] **Steinbrück baracke 12:** 1849 [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca Giuseppe Gorgini in Giovana di Bortolo Daria; 1849 [MŠ S 1841–1854] umrla Giovana Dario (38).

[1850] **Steinbrück baracke 13:** 1850 [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca Andrea Antonio Šoharia in Maria Polamz;

[1848] **Steinbrück baracke 15:** 1848 [MŠ P 1841–1852] poroka kovač Giuseppe Mamani (Feltre 15) in Maria Kolay (Zid. Most baraka 17).

[1850] **Steinbrück baracke 16:** 1850 [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca vodja potirjev Pietro Dolce in Giovana Ferro;

[1847] **Steinbrück baracke 17:** 1847 [MŠ R 1826–1850] rojstvo otroka zakonca Giovani Delamea³³ in Cecilia Linassi;

Zidani Most baraka 61

V l. 1858 se navaja, da je objekt baraka. V l. 1860 se kot okoliš navaja Vel. Širje.

[1858/60] **Steinbrück baracke 61:** 1858 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Primož Slabaina (aufleger pri posredniku Anton Pesjak) in Marija Maleš; 1860 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca sodar Alex Zollner in Helena Verhovnik;

[1886] **Steinbrück 61:** 1886 [MŠ P 1850–1900] poroka tov. delavec Luka Bezenšek (Gabrovlje) in služkinja Marija Kačič (Debro).

Zidani Most baraka 64

[1859] **Steinbrück baracke 64:** 1859 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca špediter g. Jožef Kadunc in Margareth Vordnig.

Zidani Most 70

Verjetno stavba na sproti mestu kjer je kasneje zgrajen Juvančičev hotel (danes Dom Svobode).

[1881/88] **Steinbrück 70:** 1881 [L P 1863-1895] poroka Andrej Pavlič (kovač) in Marija Bece (Majland 76); 1887 [MŠ R 1850–1900] Johan Savšek (kovaški mojster) in žena Marija Kožar; 1888 [MŠ P 1850-1900] poroka Nikolas Jurša (wagenmaister iz Šiške) in Rozalija Savšek (Zidani Most 70).

Zidani Most 71

L. 1861–62 se navaja podatek, da je stavba v okviru žel. postaje.

[1861/85] **Steinbrück 71:** 1861 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Josef Kuster (restavrant) in Ana Stammen; 1862 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca

³² delovodja (SSKJ)

³³ je vodil tudi gradnjo cestnega mostu nadvojvode Janeza, ki so jo zaključili l. 1825 (op. a.)

g. Matija Robida (uradnik) in Julijana Köthe; **1870** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Alojz Friedl (inženir) in Agnes Glocker; **1870** [MŠ S 1850–1900] umrli žena žel. čuvaja Jera Oset (51), Agnes Friedl (29) in žel. uradnik Ferdinand Schaffer (44); **1885** [MŠ P 1850–1900] poročna priča vodja portirjev Andrej Poglej.

Zidani Most 72

[1871/84] **Steinbrück 72:** **1871** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Gabriel Dragelj (preglednik) in Helena Sterniša; **1884** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Carl Uterberger (inženir) in Maria Kielhauser.

Zidani Most 73

[1870/88] **Steinbrück 73:** **1870** [MŠ P 1850–1900] poroka Mihael Oset in Marija Dobnikar (vdova; Radeče); **1870** [MŠ S 1850–1900] umrl sodar Daniel Zalesjak (31); **1870, 1871** in **1873** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Mathias Rieder (restaurer na žel. postaji) in Ludmila Binder; **1875** [MŠ P 1850–1900] poroka Kajetan Rettinger (Pischk, AU) in Johanna Perneker (gospodinja); **1878** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Johan Lätz (wagenmaister) in Barbara Weber; rojstvo otroka zakonca Anton Schwarz (žel. nadzornik) in Jožefa Klebej; rojstvo otroka zakonca Janez Bec (preglednik) in Barbara Veber; **1880** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Janez Bec (preglednik) in Barbara Veber; **1880** [MŠ P 1850–1900] poroka Peter Andreitz (preglednik) in Rozalija Archer; **1881** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Peter Andreitz (preglednik) in Rozalija Archer; **1882** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Anton Schwarz (žel. nadzornik) in Jožefa Klebej; **1883** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Peter Andreitz (preglednik) in poslovodkinja Rozalija Archer; rojstvo otroka zakonca Anton Schwarz (žel. nadzornik) in Jožefa Klebej; **1884** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Peter Andreitz (preglednik) in Rozalija Archer; **1884** [MŠ S 1850–1900] umrl Andrej Očkun (34); **1886** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Georg Sacher (postajni nadzornik) in Elisabetha Melichen; rojstvo otroka zakonca Josef Cirandon (sodar) in Kristina Noag; **1888** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Josef Cirandon (sodar) in Kristina Noag;

Zidani Most baraka 75

[1889] **Steinbrück 75:** **1889** [MŠ P 1850–1900] starša neveste delavec v cementarni Johan Hrovatin in Ana Grebenc.

Zidani Most (baraka) 76

Stavba se do l. 1863 beleži kot baraka

[1858/93] **Steinbrück 76:** **1858** [MŠ P 1850–1900] poroka Martin Dobnikar (del. v oljarni) in Marija Strniša (Jelovo); **1859, 1861, 1863, 1866** in **1867** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Martin Dobnikar (postajni delavec / skladiščni čuvaj / lampist) in Marija Sterniša; **1876** [MŠ P 1850–1900] poroka Anton Schwarz (žel. nadzornik) in Jožefa Klepej (Lažiše); **1877** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Anton Schwarz (žel. nadzornik) in Jožefa Klepej; **1883** [MŠ P 1850–1900] poroka Alojz Dolinar (mizarski mojster iz Radeč) in Marija Dobnikar (hči skladiščnega čuvaja); **1885, 1889** in **1893** [MŠ P 1850–1900] oče neveste in ženina Martin Dobnikar in žena Marija Strniša.

Zidani Most (Erar gebäude)

1853 [MŠ P 1850–1900] poroka Johan Weinhardt in Maria Mischansky; **1854** [MŠ S 1850–1900] umrl Mihael Peršič (Kostel)(35); umrla Terezija Mayer(68); **1854** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Franz Verbič (magazinaufseher) in Marija Doliner; **1855** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Joseph Popel (kanzlers diener) in Ana Thillinger; **1857** [MŠ P 1850–1900] poroka Gregor Rosch (žel. delavec) in Marija Franzel; **1858** [MŠ S 1850–1900] umrl žel. čuvaj Johan Holzl (47); **1858** [MŠ P 1850–1900] poroka g. Jožef Belaj (Celje) in Amalija Berna; poroka g. Joseph Fuchs in Alojsia Fuchs; **1858** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Franz Kurzročk (žel. uradnik) in Karoline Schein; **1859** [MŠ P 1850–1900] poroka g. Joseph Krahulik (strojevodja) in Theresia Schnider; poroka g. Johan Zeri (nadomesti strojevodja) in Pauline Halter; poroka g. Johan Tributsch in Matilde Leiger; **1859** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Johan Podgraišek (žel. referent) in Johanna Tome; rojstvo otroka zakonca Jakob Leber in Josephine Knedl; **1860** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Johan Tribuč (uradnik v skladišču) in Matilda Gaiger; rojstvo otroka zakonca Franc Vovk (nadomestni čuvaj) in Marija Kraus; rojstvo otroka zakonca Joseph Krahulik (strojevodja) in Terezija Schnidar; rojstvo otroka zakonca Joseph Krigl (strojevodja) in Jožefa Miklavc; **1861** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Janez Tominec in Johanna Ruckl; **1862** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Josef Schuster (skladiščni nadzornik) in Marija Trink; rojstvo otroka zakonca Joseph Krigl (strojevodja) in Jožefa Miklavc; otroka zakonca g. Franz Posinig (uradnik na Sudbahn) in Katarina König; rojstvo otroka zakonca Jakob Leber (poštar) in Josefa Knödel; **1888** [MŠ S 1850–1900] umrl berač Anton Režun iz Trbovelj (76); umrl nočni čuvaj Wenzel Proft (61); **1890** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Jožef Ozmec (signalist / kretničar) in Katarina Keržek; **1893** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Andrej Ham (skladiščni nadzornik iz Divače) in Ana Kramer; **1894** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Jožef Kuntera (fleischhacker) in Marija Čibej; rojstvo otroka zakonca Jožef Polaj (Sudbahn uradnik)³⁴ in Terezija Gmeiner; **1895** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Martin Gril (signalist / kretničar) in Alojzija Režman; **1896** in **1898** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Ignac Kadunc (kretničar) in Terezija Bec; **1898** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Franc Jeniček (žel. uradnik) in Ana Podpečan; **1899** [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Ignac Kadunc (kretničar) in Terezija Bec.

Bolnišnica (Steinbrück Spital)

1848 [MŠ S 1841–1854] umrl Albert Kollasch (43); **1849** [MŠ S 1841–1854] umrli Jožef Novak (41), Faroo Evaristo (46), Tomaž Wagticshek (52), Tomasini Biaggio (45), Friderico Cassagrande (27), Franc Plavnik (40), Giuseppe Capelin (43), Johan Maser (48), Johan Geržula (27), Marko Demitrovič (21), Jožef Regr (19), Johan Kopesch (45), Domenico Di Giusto (29), Gioseppe Chicco (56), Petro Martinčič (20), Jurij Radanović (38), Franc Plichal (39), Francesco Tison (18), Mihael Rauzhizh (36), Jernej Potrebšek (43), Marija Hvalica (35), Tomaž Makorič (23), Katarina Hlavatschek (40), Lorenzo Broi (69), Martin Babič (67), Luigi Roldo (28), Luigi Reolon (46), Ivan Pavian (41), Anton Dorschtschek (52), Paulo Candolini (40), Luigi Capellaro (41), Silvestro Bosketi (21), Marija Hernič (26), Anton Benninka (42), Mathias Huniatta (44), Silvestro Setto (49), Johan Panigraz (50), Giacomo Miš (26), Pietro Sandanaro (38), Peter Pavlovič (16), Andreas Rauch (21), Giuseppe del Boni (15), Antonio Constantine (26), Pietro Cassio (19), Paul Janke (36), Jiurij Gregorič (20),

³⁴ l. 1904 postane postajni načelnik v Zagorju ob Savi; Slovenski narod (23. 4. 1904), letnik 37, številka 92.

Domačije in domača imena (Schuerendorf / Širje) do 1850

Že v začetku 18. stoletja se na tej ledini pojavljajo priimki: Straniak¹ (l. 1701), Bostič² (l. 1702).

Priimki

Jožefinski kataster navaja deset domačij v vasi Širje. Številčenje hiš je bilo samostojno, ločeno od ostalega okraja Marije Širje.

Seznam domačij po jožefinskem katastru iz l. 1787				
vir: Arhiv RS, SI AS 1110 Jožefinski kataster za Štajersko, 1784-1790				
današnji naslov	kat. št.	stare hišne številke	gospodar	domače ime
Širje 2	579/9	Schyrska ves 1	Leopold v. Steinberg	graščina
Širje 3	629/59	Schyrska ves 3	Jožef Bostič	Bostič
Širje 9a	632/62	Schyrska ves 4	Blaž Logar	
Širje 9	622/52	Schyrska ves 5	Gašper Repin	Repina
Širje 11	620/50	Schyrska ves 6	Anton Kos	Bartolos (Matolos)
Širje 12	616/46	Schyrska ves 7	Jožef Petek	Petek
Širje 14	615/45	Schyrska ves 8	Martin Petek	Meket
Širje 16	646/76	Schyrska ves 9	Jurij Verbovšek	Verbovšek
Širje 17	609/37	Schyrska ves 10	Adam Bostič	Urbanič
nova hiša	582/12	Schyrska ves 11 (13)	Janez Potušek	Ravnikar

V jožefinskem katastru se pri opisu parcel navajajo ledinska imena kot so: na gornji / spodnji njivi, na prodenz, na Ravni, na Zglavniku (na Sglauniko), nad gradom, nad / pri hiši, nad / pri kozolcu, nad / pod mejo (mejoi), pri Šterniak (per Sternaki), pri Titčenci (per Titschenzi), pri travniku, pod bregom, pod potjo (pod Potam), pod velikim gozdom (pod velkoi hostoi), pod vinogradom, za cerkvijo (Sa Zirkuoi), v Dolini, v Dolu, v hribu, v lešju, v ložu (u loschzu), v osredku in v velikem dolu (u velkmodollo).

Ledinska imena

Označba domačij v Širju iz začetka 19. st. z navedbo domačih imen iz 19. stoletja. (mapa Google Earth).

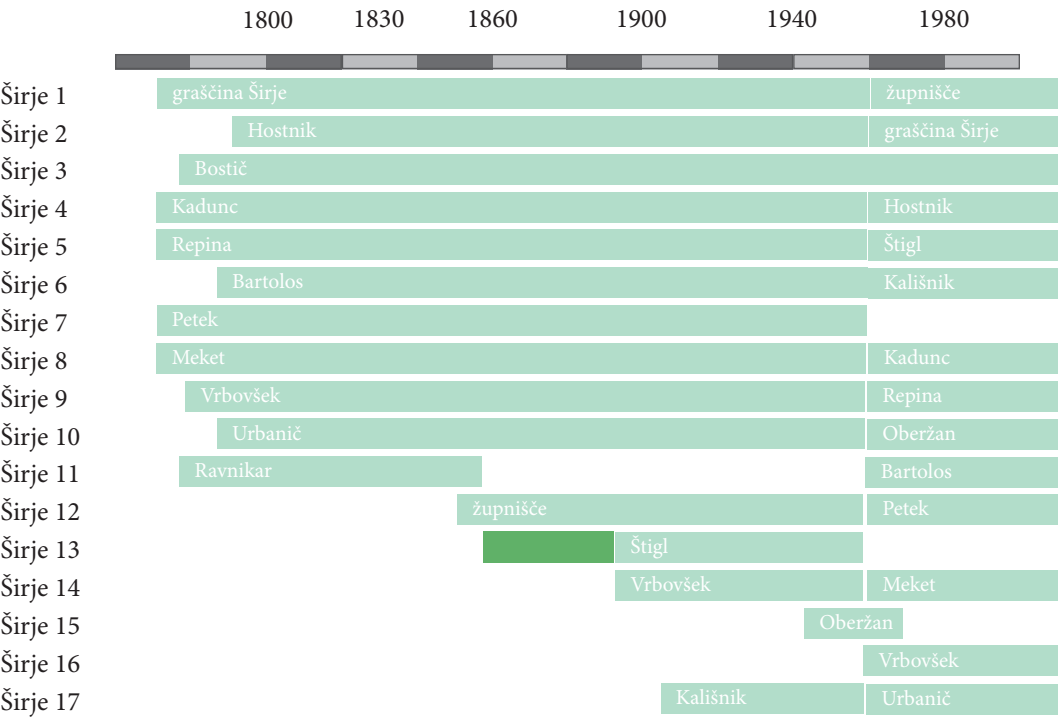
1 Valentini Sterniak ex Schaier; R R 1700–1725

2 *Thoma Bastiz ex Schayer; R R 1700–1725*

Franciscejski kataster na področju Širske vasi navaja enajst domačij in župnišče.

Seznam domačij po franciscejskem katastru iz l. 1826				
<i>vir: Arhiv RS, SI AS 177 Franciscejski kataster za Štajersko, 1823-1869</i>				
današnji naslov	kat. št.	stare hišne številke	gospodar	domače ime
	84	Scheuren 1	Johann Kramer	graščina
	105	Scheuren 2	Janez Skrebl	Hostnik
	92	Scheuren 3	Tomaž Ritček	Bostič
	88	Scheuren 4	Janez Kadunc	Kadunc
	87	Scheuren 5	Anton Laznik	Repina
	80	Scheuren 6	Jurij Globovšek	Bartolos (Matolos)
	79	Scheuren 7	Uršula Čibej	Petek
	74	Scheuren 8	Tomaž Brečko	Meket
	67	Scheuren 9	Jernej Dornik	Vrbovšek
	70	Scheuren 10	Pavel Oražen	Urbanič
	118	Scheuren 11	Luka Skrebl	Ravnikar
	75	–		župnišče

Hišne številke domačij v Širju skozi čas

graščina Širje [sedaj Širje 2]

kat. št. o. 84 (franciscejski kataster; C404)
kat. št. 579/9 nato 586 (jožefinski kataster; 142/349)

Glej "Graščina Širje" na strani 138. V letu 1820 se navaja tudi mlin (kat. št. 584).

nosilni priimki: de Renzenbergg | Witteg | Krammer | Krempach

[1774/1900] **Scheurendorf 1:** 1774 in 1777 [R R 1749–1784] rojstvo otroka zakonca Mihael Anton de Renzenbergg in Maximiliana; 1777 [R S 1804-1839] umrla Jera Petek (60); 1780 in 1781 [R R 1749–1784] rojstvo otroka zakonca Matija Witteg in Nothburga; 1787 [jožef. kataster] gospodar Leopold v. Steinberg; 1789 [MŠ P 1789–1840] poroka Franc Košir in Marija Zupan; poroka Marko Podmenik in Marija No-

vak; 1811 [ZK 1861–sv. Peter] posest v k. o. sv. Peter Johann Kramar;³ 1817 [MŠ S 1788–1840] umrl Marko Podmenik (75); 1820 [jožef. kataster] gospodar Johann Kramer; 1826 [fran. kataster] gospodar Johann Kramer; 1828 [MŠ R 1826–1850] in [L R 1809–1841] rojstvo otroka zakonca Johann Kramer in Urša r. Planinc; 1833 [MŠ P 1789–1840] poroka Matija Karatshin in Antonija Kramer; 1837 [MŠ P 1789–1840] poroka Matej Lavtižar in Frančiška Karolina Rath; 1839 [MŠ S 1788–1840] umrla Marija Stergar (48); 1847 [MŠ P 1789–1840] poroka Blaž Wetz (Podkraj 39) in Terezija Kramer; 1849 [MŠ S 1841–1854] umrl Jakob Čeč (38); 1850 [MŠ S 1841–1854] umrla Uršula roj. Planinc, žena Johanna Kramerja (61); 1850 [MŠ P 1850–1900] poroka Johann Kramer ml. in Ana Marija Taušel iz Celja; 1851 [MŠ S 1850–1900] umrl Johann Kramer (74); 1857 [MŠ P 1850–1900] poroka g. Franc Posineg in Katarina Konig; 1864 [MŠ S 1850–1900] umrl Johann Kramer (48); 1866 [MŠ S 1841–1854] umrla Amalija Taušl (42); 1868 [MŠ S 1841–1854] umrl Karl Taušl (42); 1886 [MŠ S 1841–1854] umrla Frančiška Kramer (33), Ana Kramer (74) in Julijus Kramer (37); 1889 [ZK 1860–Širje] lastnica Filomena Widra za njo Karl Roch; 1891 [ZK 1860–Širje] lastnik Josef Bullmann; za njim Julius Carnides Edler von Krempach; 1893 in 1895 [MŠ R 1850–1900] rojstvo otroka zakonca Julius Carnides Krempach in Rudolphine Wipperin; 1896 [ZK 1860–Širje] lastnik Albert Dommess; 1898 [ZK 1860–Širje] lastnika Anton in Olga Reich;

1900 [ZK 1860–Širje] lastnik Emily Makovsky (Ruckerlberg bei Graz); 1901 [ZK 1860–Širje] lastnika Johan in Rozalija Fink; za njima Jenny Augusta Mahrish Schönberg; [1904/30] **Širje 1:** 1904 [ZAC/1023] Emiliji Olschowski; 1907 [ZAC/1023] Julius pl. Hornik; 1919 [ZAC/1023] Teodor pl. Hornik; nato državna last; 1925 [ZAC/1023] baronica Hermina Schmigoz; 1930 [ZAC/1023] mag. ph. Koritsky Janko (Rimska c. 24, Ljubljana).

Hostnik [sedaj Širje 4]

kat. št. o. 105 (franciscejski kataster; C404)

Prvi najden zapis domačega imena Hostnik sega v l. 1830.⁴ Domačija v jožefinskem katastru še ni navedena.

nosilni priimki: Petek | Vorina | Majcen | Kajtna | Motnikar | Jakun

POSESTNIKI

1787
Leop. v. STEINBERG
1826
Johann KRAMER
1889
Filomena WIDRA
1891
Julius C. E. v. KREMPACH
1896
Albert DOMMES
1898
Anton in Olga REICH
1907
Julius pl. HORNIK
1925
b. Hermina SCHMIGOZ
1930
Janko Koritsky

³ ZK 1861–k. o. sv. Peter; številka zemljiškoknjižne vloge 17
⁴ Marija Širje S 1788–1840, str. 23

POSESTNIKI
1826
Janez ŠKRABEL
...
1935
Andrej JAKUN ml.
1960
Pavla JAKUN

[1794/1900] **Scheurendorf 2: 1794** *[MŠ P 1789–1840]* poroka Tomaž Ritček in Jera r. Bostič;

1806 *[R S 1804–1839]* umrl Martin Petek (60); **1806** *[R P 1784–1816]* poroka Jurij Vorina in Helena r. Petek; **1807** in **1809** *[R R 1795–1811]* rojstvo otroka zakonca Jurij Vorina in Helena r. Petek; **1826** *[fran. kataster]* gospodar Janez Škrabel; **1830** *[MŠ S 1788–1840]* umrla Jera Petek vlg. Hostnik (65); **1841** *[MŠ R 1826–1850]* rojstvo otroka zakonca Urban Majcen vlg. Hostnik in Marija Šergan; **1842** *[MŠ S 1841–1854]* umrl najemnik Jurij Vorina (72); **1845** *[MŠ P 1841–1852]* poroka Jožef Vorina in Marija Majcen; **1845** *[MŠ S 1841–1854]* umrl Matija Majcen (58); **1847** *[MŠ R 1826–1850]* rojstvo otroka zakonca Jožef Vorina vlg. Hostnik in Marija Majcen; **1851** in **1857** *[MŠ R 1850–1900]* rojstvo otroka zakonca Jožef Vorina vlg. Hostnik in Marija Majcen; **1859, 1860, 1863**⁵ *[MŠ R 1850–1900]* rojstvo otroka zakonca Martin Kajtna vlg. Hostnik in Marija Savšek (Sušak); **1865** *[MŠ S 1850–1900]* umrla Helena Vorina (90); **1868** *[MŠ R 1850–1900]* rojstvo otroka zakonca Martin Kajtna in Marija Savšek (Sušak); **1876** in **1879** *[MŠ R 1850–1900]* rojstvo otroka zakonca Blaž Motnikar in Jera Laznik; **1896** *[MŠ S 1850–1900]* umrla Jera Motnikar (53); **1899** *[MŠ R 1850–1900]* rojstvo otroka zakonca Andrej Jakun in Marija r. Motnikar;

1900 *[MŠ R 1850–1900]* rojstvo otroka zakonca Andrej Jakun in Marija r. Motnikar; **[1935/47] Širje 2: 1935** *[ZAC/1023]* Andrej Jakun ml. in Pavlina; **1947** *[ZAC/1430]* Jakun Pavla, Zupančič Ivan in Ludvik; **[1951–60] Širje 4: 1951** *[ZAC/1430]* pokojni Andrej Jakun⁶ in Pavla r. Pavlin; **1960** *[ZAC/1023]* zemljiško posestni list: Jakun Pavla.

Bostič [sedaj Širje 3]

kat. št. o. 92 in 283⁷ (franciscejski kataster; C404)
kat. št. 629/59 nato 636 (jožefinski kataster; 142/349)

Prvi najden zapis domačega imena sega v l. 1829.⁸

nosilni priimki: Bostič | Rižek | Šlutej | Plaser

[1778/1893] **Scheurendorf 3: 1778, 1780, 1781 in 1783** *[R R 1749–1784]* rojstvo otroka zakonca Jožef Bostič (Wuschitz) in Marija; **1778** *[R R 1749–1784]* rojstvo otroka zakonca Andrej Bostič in Barbara; **1782** *[R S 1804–1839]* umrl Matevž Bostič (70); **1783** *[R S 1804–1839]* umrl Pankrac (28) in Marija Bostič (65); **1785** *[R R 1784–1794]* rojstvo otroka zakonca Jožef Bostič in Marija r. Petek; **1787** *[jožef. kataster]* gospodar Jožef Bostič (Joseph Bastitsch);

1802, 1805 in 1807 *[R R 1795–1811]* rojstvo otroka zakonca Tomaž Ritček in Jera r. Bostič; **1816** *[MŠ S 1788–1840]* umrla Marija Bostič (67); **1820** *[jožef. kataster]* gospodar Tomaž Ritček; **1823** *[MŠ P 1789–1840]* poroka Martin Rižek (Rizhik) in Marjeta Učakar; **1824** *[MŠ S 1788–1840]* umrl Tomaž Rižek (60) in Martin Rižek (28) **1825** *[MŠ P 1789–1840]* poroka Valentin Šlutej (Zagorica 3) in Marjeta Rižek; **1826** *[fran. kataster]* gospodar Tomaž Ritček; **1826, 1828 in 1831** *[MŠ R 1826–1850]* rojstvo otroka zakonca Valentin Šlutej vlg. Bostič in Marjeta Učakar; **1831** *[MŠ S 1788–1840]* umrla Ana Bostič (40); **1836, 1839 in 1841** *[MŠ R 1826–1850]* rojstvo otroka zakonca Valentin Šlutej vlg. Bostič in Marjeta Učakar; **1846** *[MŠ S 1841–1854]* umrla Jera Bostič (71); **1853 in 1856** *[MŠ R 1850–1900]* rojstvo otroka zakon-

⁵ naveden naslov Širje 4; verjetno napaka zapisovalca

⁶ glej "Padli za svobodo" na strani 125

⁷ l. 1905; *[ZAC/1023]*

⁸ *Marija Širje M 1788–1840, str. 23*

ca Jakob Šlutej (kmet) vlg. Bostič in Marija Očkun; **1858** *[MŠ P 1850–1900]* poroka Jernej Plaser (Gorelce) in Marija Očkun odovela Šlutej; **1860** *[MŠ P 1850–1900]* poroka Jernej Plaser vlg. Koritnik in Marija Šlutej r. Očkun; **1860, 1862, 1865, 1869** in **1872** *[MŠ R 1850–1900]* rojstvo otroka zakonca Jernej Plaser vlg. Bostič in Marija Očkun odv. Šlutej; **1872** *[MŠ S 1850–1900]* umrl Jernej Plazar (50) in Marjeta Šlutej vlg. Bostič (79); **1879** *[MŠ S 1850–1900]* umrl Valentin Šlutej (80); **1882** *[MŠ S 1850–1900]* umrl Johan Šlutej (29); **1885** *[MŠ S 1850–1900]* umrl Jernej Šlutej (52); **1893** *[MŠ S 1850–1900]* umrla Marija Očkun (62); **1898** *[MŠ P 1850–1900]* poroka žel. delavec Franc Čeč (Podkraj 40) in Marija Očkun;

1900 *[MŠ S 1850–1900]* umrl Matevž Očkun (80); **1903** *[ZAC/1023]* Čeč Franc in Marija; **1911** *[ZAC/1023]* Marija Čeč sama; **1912** *[ZAC/1023]* Draksler Franc in Marija; **[1960] Širje 23: 1960** *[ZAC/1023]* zemljiško posestni list: Terezija Draksler in Rudolf Draksler.

Kadunc [sedaj Širje 8]

kat. št. o. 88⁹ in 89¹⁰ (franciscejski kataster; C404)
kat. št. 632/62 nato 639 (jožefinski kataster; 142/349)

Nad domačijo je l. 1910 dal tedanji gospodar Franc Zupan postaviti lično kapelico, ki stoji še danes.

nosilni priimki: Logar | Repin | Kadunc | Zupan | Vorina

[1774/1918] **Scheurendorf 4: 1774** *[R R 1749–1784]* rojstvo otroka zakonca Matija in Marija Bostič; **1774** *[R R 1749–1784]* rojstvo otroka zakonca Jurij Verbanič (Verbanižh) in Neža; **1777** *[R R 1749–1784]* rojstvo otroka zakonca Jurij in Neža Zupan; **1784** *[R R 1749–1784]* rojstvo otroka zakonca Matevž in Apolonija Logar; **1785** *[R S 1804–1839]* umrl Andrej Gričar (30); **1787** *[jožef. kataster]* gospodar Blaž Logar; **1787** *[R S 1804–1839]* umrla Apolonija Logar (35); **1794** *[MŠ P 1789–1840]* poroka Mihael Repin in Jera Sovre; **1798** *[MŠ S 1788–1840]* umrl Gašper Repin (80) in Barbara Petek (84);

1805 *[R R 1795–1811]* rojstvo otroka zakonca Janez Potušek in Marija Čot; **1807** *[R S 1804–1839]* umrl Janez Potušek (59); **1812** *[MŠ S 1788–1840]* umrl Tomaž Repin (23); **1819** *[MŠ S 1788–1840]* umrla Jera Zupan (60); **1819** *[MŠ P 1789–1840]* poroka Matija Kandolf in Helena Novak; **1820** *[jožef. kataster]* gospodar Matevž Kandolf; **1823** *[MŠ P 1789–1840]* poroka Johann Kadunc in Helena Kandolf; **1826** *[fran. kataster]* gospodar Johann Kadunc **1829** *[MŠ R 1826–1850]* rojstvo otroka zakonca Janez Kadunc in Helena Parašuh; **1832** *[MŠ S 1788–1840]* umrla Ana Potušek, beračica (60); **1837** *[MŠ S 1788–1840]* umrl Anton Kadunc (71); **1844** *[MŠ P 1841–1852]* poroka Jurij Repin (Sv. Štefan 44) in Margareta Novak; **1845** *[MŠ S 1841–1854]* umrla Jera Kadunc (53); **1845** *[MŠ P 1841–1852]* poroka Johan Kadunc in Uršula Jenčič; **1845** *[ZK 1860–Širje]* lastnika Janez in Uršula Kadunc; **1845, 1847 in 1849** *[MŠ R 1826–1850]* rojstvo otroka zakonca Janez Kadunc in Uršula Jenčič; **1852, 1853 in 1856** *[MŠ R 1850–1900]* rojstvo otroka zakonca Janez Kadunc in Uršula r. Jenčič; **1856** *[MŠ S 1850–1900]* umrl Johan Kadunc, organist (50); **1858 in 1861** *[MŠ R 1850–1900]* rojstvo otroka zakonca Janez Kadunc in Uršula r. Jenčič; **1861** *[MŠ S 1850–1900]* umrla Helena Kadunc (71); **1864** *[MŠ R 1850–1900]* rojstvo otroka

POSESTNIKI
1787
Jožef BOSTIČ
1820/26
Tomaž RITČEK
...
1903
Franc in Marija ČEČ
1912
Franc in Marija DRAKSLER
1960
Terezija in Rudolf DRAKSLER

POSESTNIKI
1787
Blaž LOGAR
1826
Johann KADUNC
1845
Janez KADUNC in Uršula KADUNC
1891
Franc ZUPANC in Uršula r. KADUNC
1925
Jakob VORINA in Marija ZUPAN
1958
Jakob VORINA

⁹ ZK 1860–Širje, številka zemljiškoknjižne vloge 29

¹⁰ l. 1905; *[ZAC/1023]*

Pomembne osebe povezane s krajem

Benko, Dušan

novinar

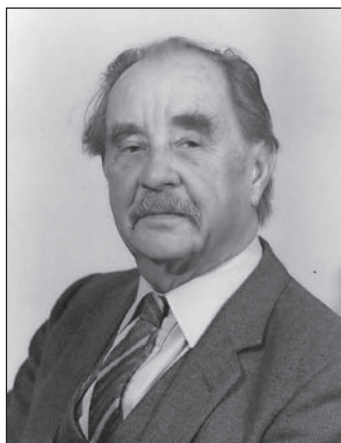
r. 9. september 1919 (Zidani Most, Slovenija)

u. 25. januar 2016 (Ljubljana, Slovenija)

Leta 1925 se je skupaj z družino preselil v Ljubljano, kjer je obiskoval osnovno šolo in nato klasično ter realno gimnazijo. Po maturi (l. 1939) se je vpisal na beograjsko vojaško akademijo.

Po vojni se je zaposlil na tiskovnem uradu slovenske vlade in kot izredni študent študiral na ljubljanski pravni fakulteti. Od 1947 je delal kot novinar Slovenskega vestnika na Dunaju, nato pa v Celovcu kot dopisnik tiskovne agencije Tanjug (l. 1948–50). Nato je postal zunanjepolitični novinar časnika Ljudska pravica, urednik zunanjepolitične redakcije Slovenskega poročevalca (l. 1953), urejal Tedensko tribuno (l. 1958–60), nato pa urednik zunanjepolitične redakcije časnika Delo. Odgovorni urednik časnika je postal v l. 1963. V letih 1970–74 je bil urednik Tedenske tribune in Informativnega tednika Dela, 1974 pa je postal urednik zunanjepolitične redakcije Radia Ljubljana. Po upokojitvi konec 1978 je sodeloval kot komentator Radia Ljubljana.

V letih 1960 do 1962 je bil predsednik društva slovenskih novinarjev. Za dosežke pri urejanju Dela je 1969 prejel nagrado Društva novinarjev Slovenije, kot eden od ustvarjalcev radijske oddaje Studio ob sedemnajstih pa 1980 Tomšičevo nagrado. 1972 je za urejanje Tedenske tribune prejel nagrado jugoslovanskega novinarskega združenja. 1994 je prejel nagrado Društva novinarjev Slovenije za življenjsko delo.¹

Dušan BENKO
(delo.si)

dr. Benko, Vladimir

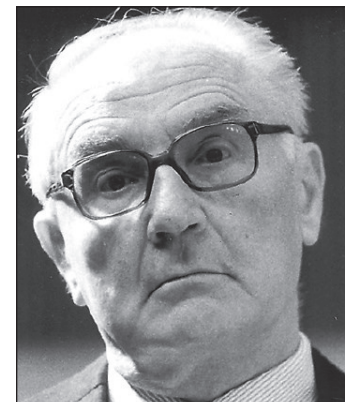
politolog, univerzitetni profesor

r. 25. junij 1917 (Krško – Videm, Slovenija)

u. 7. julij 2011 (Cerknica, Slovenija)

Osnovno šolo je zaključil v Zidanem Mostu, maturiral je na klasični gimnaziji v Ljubljani, l. 1942 pa je diplomiral na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani (smer romanistika). Leta 1941 je postal aktivist in vojaški referent v univerzitetni organizaciji OF, zadolžen za filozofsko in pravno fakulteto v Ljubljani. Istega leta je postal član SKOJ in leto pozneje tudi član KPS. Leta 1942 so ga Italijani internirali v taborišča Gonars, Monigo in Visco.

Po vojni je bil zaposlen v Upravi državne varnosti ministrstva za notranje zadeve, kjer je med drugim vodil referat za zahodne države (l. 1945–54), od 1952 do 1961 na Državnem sekretariatu za zunanje zadeve FLRJ (med 1954–58 je bil visoki diplomatski uradnik jugoslovanskega veleposlaništva v Kraljevini Švedski), bil je predavatelj za predmet Mednarodni odnosi in zunanja politika SFRJ na takratni Visoki

prof. dr. Vladimir BENKO
(dnevnik.si)

šoli za politične vede, direktor Visoke šole za politične vede (1967–70) in nato dekan FSPN do l. 1974.

Kot štipendist Fordove fundacije je študiral v ZDA (Harvard in Berkeley), kasneje še v Franciji in na Švedskem. V l. 1965 je na Pravni fakulteti v Ljubljani zagovarjal doktorsko disertacijo Družbeno ekonomski temelji zunanje politike Švedske in njena praktična stališča.

Za svoje delo na področju mednarodnih odnosov (za knjigo Mednarodni odnosi, 1977) je 1978 dobil nagrado Sklada Borisa Kidriča, 1986 je bil odlikovan z državnim priznanjem red dela z rdečo zvezdo, 1987 je prejel Kidričevo nagrado za življenjsko delo, 2002 pa srebrni

častni znak svobode RS za znanstveno, raziskovalno in pedagoško delo ter za prispevek k razvoju slovenske družbene znanosti. Bil je nosilec partizanske spomenice 1941.²

Deržič, Ivan

politik

r. 19. julij 1885 (Veliki Obrež, Slovenija)

u. 15. junij 1970 (Beograd, Srbija)

Ivan DERŽIČ
(Bešter, Vladimir from dlib.si)

Po končani gimnaziji v Mariboru je služboval kot železničar v Zidanem Mostu (1905–1919), nato pri direkciji železnic v Ljubljani. Od ustanovitve narodno-socialnih stanovskih organizacij l. 1909 je bil med njihovimi vodilnimi člani, najprej v Društvu jugoslovanskih železniških uradnikov, kjer bil od ustanovitve tajnik podružnice Zidani most. Po koncu 1. svetovne vojne je bil do 1920 prvi predsednik osrednjega odbora obnovljene Zveze jugoslovanskih železničarjev. Sredi 1919 so ga izvolili za načelnika nove Narodne socialistične stranke; na njeni listi je bil izvoljen za poslanca v ustavodajno skupščino SHS in bil njen poslanec do razpusta v decembru 1922. Potem je do upokojitve je deloval v železničarskem združenem gibanju. S članki je sodeloval tudi pri mnogih strankarskih in strokovnih časnikih.³

¹ Slovenska biografija; Ali Žerdin

² Slovenska biografija; Boštjan Udovič, Bojko Bučar, Milan Brglez

³ Slovenska biografija in Wikipedia

Imenik družnikov družbe sv. Mohorja

Koledar Mohorjeve družbe je verjetno publikacija z najdaljšo tradicijo na Sloven-skem. Med leti 1873–1916 v njem najdemo med drugim tudi objavo vseh naroč-nikov za Zidani Most in okolico. Spisek imen sicer v kar nekaj primerih vsebuje napake, vendar vir vseeno predstavlja bogato zakladnico v pogled prebivalstva. V veliko primerih je poleg osebnih imen pripisan tudi poklic ali status osebe, ki je bila naročnik. Poleg imen je pripisano leto v katerem se ime pojavi v koledarju.

A

Agres Vekoslav, (žel. urad.)	1906–07
Arhar Ivan, (žel. urad.)	1899
Aškerc Ivan, (čuvaj (1893) / mašin.)	1892–93 in 1896-1904

B

Bantan Alb.	1898
Bantan Marija	1900–02
Baša Vek., (žel. urad.)	1904–08
Belej Martin, (kmet)	1882–93, 1895–97 in 1901–1916
Biglez Jože, (organist)	1911 in 1913–16
Blanc Fr.	1885, 1893 in 1896–97
Blanc Mar.	1909
Blanc Nežka	1895 in 1900
Blanc Tomaž, (kmet)	1877–1890
Blatnik Jožef, (kmet)	1890–95, 1905 in 1910–16
Blatnik Marija	1896–1904 in 1906–07
Bostič Franc, (kmet)	1900–01, 1907–08 in 1910–16
Bostič Mart.	1885–86
Bostič Vincenc	1893–94 in 1897
Brečko Angela	1911 in 1913–15
Brečko Avg.	1895–96
Brečko Rosa	1916
Breznikar Marija	1897–98
Brezovšek Joz.	1901
Brezovšek Jožefa	1889–90 in 1892
Bučej Franček	1913

C

Cettin Pavla	1896
--------------	------

Č

Čehovin Alojzija	1889–92
Čehovin Dragotin, (krojač)	1883–84
Čibej Marička	1909–16
Čibej Miha, (kmet)	1877–86
Čibej Rozalija	1889–91 in 1893–94
Čibej Terezija	1897 in 1899–1907

D

Dobnikar Alojz, (žel. delavec)	1892–98
Draksler Jože	1910–16
Draksler Martin, (kmet)	1879–84
Draksler Roza	1896–97

Dremelj Jožef	1909, 1913 in 1916
Drnovšek Marija	1889–90
Drofenik Janez, (žel. urad.)	1888

E

Eržen Helena	1884–85, 1888–90
--------------	------------------

F

Fabiani Miha, (cekm.)	
Fabijani Rozalija	1882 in 1884
Fidler Franc	1914–15
Fidler Jožef	1910
Fink Am.	1914
Flis Anton, (c. ključar/kmet)	1896–99, 1901–16 in 1927
Flis Jakob, (žel. čuvaj)	1882–87 in 1889–90
Flis Miha, (kmet / obč. odb. 1884–86)	1873 in 1877–94
Frei Jožef, (čevljar)	1901
Fric Alojzija	1895–96, 1898 in 1900
Fric Ferd.	1897
Fric Marija	1901–02
Funk Dragotina, (hišna)	1884–85 in 1888–97

G

Gaberšek Franjo, (učitelj)	1882–85
Germovšek Treza, (dekla)	1883 in 1885
Glavač Arih	1878
Gmeiner D. Karol, (župnik)	1883-1910
Gnezda, Iv., (žel. urad.)	1897–1900
Golob Alojzij	1914–16
Golob Fr., (kmet)	1892–93
Golob Janez	1913–16
Golob Jul.	1913–14
Golob Marija	1890, 1895, 1897–98 in 1900–07
Golob Terezija, posestnica	1877–1885, 1887–89 in 1895–97
Gračner Jan, (org.)	1905–07
Grat Jožefa	1901–05
Gričar Jur	1901
Gril Fr., (dijak)	1899–1907

H

Hočevnar Roz.	1890–96
Horjak Eva	1913–16
Horjak Jan., (kmet)	1905–08